

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Kaisu Kaverinen
Kaisu Pylkkänen

VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJIEN KOKEMUKSIA YHDEN
VANHEMMAN PERHEIDEN LASTEN HYVINVOINNIN TUKEMI-
SESTA

Opinnäytetyö
Tammikuu 2020

OPINNÄYTETYÖ
Tammikuu 2020
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijät
Kaisu Kaverinen
Kaisu Pylkkänen

Nimeke
VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJIEN KOKEMUKSIA YHDEN VANHEMMAN PERHEIDEN LASTEN HYVINVOINNIN TUKEMISESTA

Toimeksiantaja
Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry

Tiivistelmä

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia yhden vanhemman perheiden lasten hyvinvoinnin tukemisesta päiväkodissa. Opinnäytetyössä tutkittiin haastatteluiden avulla, miten yhden vanhemman perheen lapsen tuen tarpeet näkyivät, miten vanhemmuutta tuetaan sekä kuinka varhaiskasvatusta voitaisi kehittää lisää perheiden moninaisuutta tukevaksi.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisella tutkimusmenetelmällä. Aineiston keruussa käytettiin teemahaastattelua. Haastattelut tehtiin varhaiskasvatuksen erityisopettajalle ja viidelle varhaiskasvatuksen opettajalle. Aineiston analysoinnissa käytettiin aineistolähtöistä sisälönanalyysiä. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostui varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, monimuotoisista perheistä ja lapsen elämänkulun tukemisesta.

Haastattelujen tulokset osoittivat, että yhden vanhemman perheiden lasten tuen tarpeet näyttäytyivät lapsen huomiohakuisuutena, läheisyyden tarpeena, tunne-elämän vaikeuksina, ikävöintinä sekä käytöspulmina. Kasvatussyhteistyö ja vanhemmuuden tukeminen nähtiin tärkeänä asiana lapsen yksilöllisen huomioimisen rinnalla. Kehittämistarpeina esille nousivat lisäkoulutuksen tarve, päättäjien tietoisuuden lisääminen tukea tarvitsevien lasten todellisesta määrästä ja resurssien turvaaminen.

Kieli	Sivuja	45
suomi	Liitteet	3
	Liitesivumäärä	3

Asiasanat

monimuotoiset perheet, yhden vanhemman perheet, varhaiskasvatus, lapsen hyvinvoinnin tukeminen, lapsen elämänkulun tukeminen, kasvatussyhteistyö

THESIS
January 2020
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Authors
Kaisu Kaverinen
Kaisu Pylkkänen

Title
EARLY CHILDHOOD EDUCATION TEACHERS' EXPERIENCES ABOUT SUPPORTING THE WELFARE OF SINGLE PARENT FAMILY CHILDREN

Commissioned by
The Finnish Federation of Single Parent Organisations

Abstract

The purpose of the thesis was to find out early childhood education teachers' experiences of supporting the welfare of single parent family children in day care. The aim of the thesis was to find out how the need of support of single parent family children showed out, how parenting is supported and how early childhood education can be improved to support better diverse families.

The thesis was carried out by using qualitative research method. The material was collected by theme interviews. The interviews were conducted with one early childhood education special teacher and five early childhood education teachers. The material was analysed using the material-based content analysis. The theoretical framework of the thesis was formed with the basis of early childhood education, diverse families and supporting child's life cycle.

According to the interview results, the need for support in single parent families' children appeared in, for example, need of attention and intimacy, pining and difficulties in emotional life and behaviour. Educational cooperation with families, parenting support and individual consideration of the child were seen important. The need of improvement appeared in personnel training, the policy-makers acknowledgement and sufficient resources.

Language	Pages	45
Finnish	Appendices	3
	Pages of Appendices	3

Keywords

diverse families, single parent families, early childhood education, supporting child welfare, supporting child life cycle, educational cooperation

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Varhaiskasvatustoiminta	6
2.1	Perheiden moninaisuus varhaiskasvatuksessa	6
2.2	Kolmiportainen tuki varhaiskasvatuksessa	7
2.3	Kasvatusyhteistyö	9
3	Yhden vanhemman perheet	11
3.1	Eroperheet	11
3.2	Yhteishuoltajuus, vuoroviikko, etä- ja lähivanhemmuus	12
3.3	Totaalinen yksinhuoltajuus ja leskeys	13
4	Lapsen hyvinvoinnin tukeminen varhaiskasvatuksessa	14
4.1	Perheiden hyvinvointi	14
4.2	Lapsen identiteetin tukeminen	15
4.3	Lapsen kuulemisen tärkeys	16
4.4	Lapsen osallisuuden ja vertaistuen merkitys	17
4.5	Päivästruktuurin merkitys	18
5	Aiemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt aiheesta	19
6	Opinnäytetyön tarkoitus, tutkimuskysymykset ja lähtökohdat	20
7	Opinnäytetyön toteutus	21
7.1	Laadullinen tutkimus	21
7.2	Aineistonkeruun menetelmänä teemahaastattelu	22
7.3	Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	24
8	Tulokset	26
8.1	Lasten hyvinvoinnin tukeminen	26
8.2	Monimuotoiset perherakenteet	29
8.3	Kehittämistarpeet	33
8.4	Tulosten tarkastelu	34
9	Pohdinta	37
9.1	Johtopäätökset	37
9.2	Ammatillinen kasvu	38
9.3	Luotettavuus ja eettisyys	39
9.4	Jatkotutkimus- ja kehittämisideat	41
	Lähteet	42

Liitteet

Liite 1	Teemahaastattelurunko
Liite 2	Aineiston analyysipolku
Liite 3	Esimerkki aineiston analyysistä

1 Johdanto

Suomessa elää yhden vanhemman perheessä 199 028 lasta ja keskimäärin 30 000 lasta kokee vanhempiensa avioeron vuosittain. Yhden vanhemman perheellä tarkoitetaan perheitä, jossa arki pääsääntöisesti sujuu yhden vanhemman panostuksella. Tähän ryhmään kuuluu yksinhuoltajia, yhteishuoltajia, vuoroviikkovanhempia ja yksin lasta odottavia. Yksinhuoltajista yli 80 % on äitejä ja vain noin 14 % isiä. (Väestöliitto 2018.)

Opinnäytetyö käsittelee yhden vanhemman perheiden lasten hyvinvoinnin tukemista päiväkodissa. Opinnäytetyön tavoitteena oli saada varhaiskasvatuksen opettajilta tietoa lapsen tuen tarpeista ja selvittää, miten varhaiskasvatusta voitaisi kehittää tukemalla yhden vanhemman perheitä lisää. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten ja vanhempien välisen kasvatusyhteistyön merkitys on aikaisempaa tärkeämmässä asemassa perheiden ja yhteiskunnan muuttuessa. Luottamuksellinen kasvatusyhteistyö tukee lasta. Kun lapsen perhesuhteet ja elämäntilanteet muuttuvat, myös niiden ymmärtäminen, hyväksyminen ja sopeutuminen vievät aikaa. Silloin lapsi voi tarvita tehostettua aikuisen tukea varhaiskasvatuksessa. Lapsen identiteetin tukeminen, kuuleminen ja osallisuus vahvistavat itsetuntoa. Se suojaa myös syrjäytymiseltä, kiusaamiselta sekä antaa uskoa omasta selviytymisestään vaikeissa elämän muutoksissa.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisella tutkimusmenetelmällä. Aineiston keruussa käytettiin teemahaastattelua. Haastattelut tehtiin varhaiskasvatuksen erityisopettajalle ja viidelle varhaiskasvatuksen opettajalle. Aineiston analysoinnissa käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostui varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, monimuotoisista perheistä ja lapsen elämänselämyksen tukemisesta.

2 Varhaiskasvatustoiminta

2.1 Perheiden moninaisuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) suomalaisen varhaiskasvatuksen lähtökohtana pidetään lapsen oikeuksien sopimusta ja periaatteita. Varhaiskasvatuksessa lapsi tulisi kohdata hänen yksilöllisten tarpeidensa, persoonallisuutensa ja perhekulttuurinsa mukaisesti niin, että hän kokee olevansa tasa-arvoinen riippumatta sukupuolestaan, sosiaalisesta tai kulttuurisesta taustastaan tai etnisestä alkuperästään (Hujala & Turja 2011, 236.) Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määräävät siitä, kuinka varhaiskasvatusta toteutetaan ja laaditaan paikalliset sekä lapsikohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatuksen arvoperustan yhtenä osa-alueista on perheiden moninaisuus. Sen mukaan varhaiskasvatuksen henkilöstön tulisi suhtautua monimuotoisiin perheisiin ammatillisesti, avoimesti ja kunnioittavasti, jotta hyvä kasvatusyhteistyö toteutuisi. Varhaiskasvatuksen tulisi tukea myös lasten perheidentiteettiä ja –suhteita siten, jotta edellä mainittu toteutuisi. (Opetushallitus 2018a, 7, 21.)

Perheiden moninaisuus on käsitteenä laaja ja termistöä käytetään vaihdellen. Alla olevassa kuvassa (kuvio 1) avataan mitä monimuotoiset perheet-käsitteenä sisältää. Tämä opinnäytetyö käsittelee yhden vanhemman perheiden lasten hyvinvoinnin tukemista, joihin myös leskiperheet sisältyvät.

Kuvio 1. Monimuotoiset perheet (Monimuotoiset perheet 2019).

Yhdenvertaisuus on eri asia kuin samanlaisuus. On oleellista, että työyhteisössä keskustellaan tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvistä asioista ja henkilöstön

asenteista, koska jokaisen tulisi pohtia, miten henkilökohtaiset asenteet näkyvät tavassa puhua, ilmaista itseään, elehtiä, toimia eri tilanteissa ja teoissaan. Henkilöstön tulisi myös puuttua herkästi ja hienovaraisesti lasten välisiin epätasa-arvoisiin tilanteisiin. Henkilöstön tehtävänä on tukea lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä myönteisen ja kannustavan vuorovaikutuksen avulla. (Opetushallitus 2018a, 30.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) mukaan varhaiskasvatuksen yksi tärkeistä tehtävistä onkin antaa lapselle valmiuksia ymmärtää lähiyhteisönsä moninaisuutta ja auttaa lasta toimimaan siinä. Tehtävää voidaan lähestyä eri näkökulmista, joita ovat eettinen ajattelu, katsomukset, lähiyhteisön menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus sekä media käyttäen erilaisia lapsilähtöisiä toimintamuotoja. (Opetushallitus 2018a, 44.)

2.2 Kolmiportainen tuki varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen tukemisen keinoilla tarkoitetaan lasten tarpeiden tehostamista, suunnitelmallisuutta sekä toiminnan ja ympäristön jatkuvaa arviointia. Tukemisen erilaisilla tasoilla mukautetaan lapsen kasvatustoimintaa ja ympäristöä niin, että ne vastaavat lapsen tuen tarpeisiin. Kuntouttavina elementtejä käytetään päivähoiton arjessa päivästruktuurin ja vuorovaikutuksen vahvistamista, omatoimisuuden vahvistamista ja ohjausta sekä kehityksen osa-alueiden tukemista. (Opetushallitus 2019.)

Kuvio 2. Kolmiportaisen tuen toteutuksen malli varhaiskasvatuksessa

Kuvio 2. Kolmiportainen tuki varhaiskasvatuksessa. Kolmiportaisen tuen toteuttamisen avulla pyritään turvaamaan jokaiselle lapselle parhaat mahdollisuudet kehitykseen ja oppimiseen. (Järvenpään kaupunki 2019.)

Yleinen tuki varhaiskasvatuksessa perustuu ammattitaitoiseen henkilökuntaan, joka on myös osaava havainnoimaan, tunnistamaan ja ennaltaehkäisemään erityistä tukea ja sen tarvetta. Sitä toteutetaan varhaiskasvatuksen arjessa muun muassa muokkaamalla toimintaympäristöä lasten ja lapsiryhmien tarpeiden mukaiseksi ja järjestämällä pienryhmä toimintaa. Kaikessa toiminnassa ja sen suunnittelussa tulee huomioida lasten tarpeet ja ikätaso. Toimintaa tulee myös arvioida ja kehittää lasten tarpeita vastaavaksi. Tuen antamiselle edellytyksenä on kasvatusyhteistyö varhaiskasvatuksen ja huoltajien välillä, johon kuuluu esimerkiksi varhaiskasvatuskeskustelut. (Keuruun kaupunki 2019, 3–4.)

Jos lapsen kehityksestä ja kasvusta herää huoli, joko huoltajilla tai varhaiskasvatuksen henkilökunnalla, voidaan lapselle tarjota tehostettua tukea. Silloin lapsi saa moninaisempaa tukea. Tuen tarpeesta tulee tehdä arvio, joka perustuu lapsesta tehtyihin havaintoihin ja joka tehdään yhdessä huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan kanssa. Arvion pohjalta lapselle sovitaan tukitoimet, jotka

tulisi ottaa heti käyttöön. Ne tulee kirjata myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tehostetulle ominaista on ennaltaehkäisevä ja riskejä tunnistava näkökulma. (Keuruun kaupunki 2019, 5.)

Jos todetaan, että yleinen ja tehostettu tuki ovat lapselle riittämättömiä, siirrytään erityiseen tukeen. Erityinen tuki on yksilöllistä ja suunnitelmallista tukea, joka edellyttää erityispedagogista osaamista ja tavoitteellista moniammatillista yhteistyötä. Sitä varten tulee olla pedagoginen lausunto, joka laaditaan moniammatillisessa yhteistyössä yhdessä lapsen huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuspäällikkö tekee pedagogisen lausunnon perusteella päätöksen erityisen tuen tarpeesta. Erityisen tuen tavoitteet, menetelmät ja seuranta kirjataan lapselle tehtävään varhaiskasvatussuunnitelmaan (vasu) tai esiopetuksessa HOJKSiin eli henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan. (Keuruun kaupunki 2019, 5.)

2.3 Kasvatusyhteistyö

Varhaiskasvatuslaissa (580/2018 3§) määritellään varhaiskasvatuksen tavoitteeksi lapsen kasvun, kehityksen, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, lapsen iän ja kehitystason huomioiden sekä lapsen mahdollisen tuen tarpeen tunnistaminen ja tuen järjestäminen. Lakiin on lisäksi kirjattu tavoitteeksi yhteistyö vanhempien tai muun huoltajan kanssa. Yhteistyössä tehtävänä on toimia yhdessä lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi ja tukea vanhempaa tai huoltajaa kasvatustehtävässä. Perheiden kanssa tehtävän yhteistyön tulisi olla tasa-arvoista ja kunnioittavaa vuorovaikutusta myös varhaiskasvattajien ja perheiden välillä. Perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet ja huoltajuuteen sekä vanhemmuuteen liittyvät asiat tulee huomioida yhteistyössä. (Opetushallitus 2019.) Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteissa mainitaan, että yhteistyötä tehdään neuvolan, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken. Yhteistyön merkitys korostuu, jos herää huoli lapsen kehityksestä, hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään (Opetushallitus 2018a, 34).

Kasvatusyhteistyö, josta käytetään myös nimitystä kasvatuskumppanuus, on varhaiskasvatuksessa vanhempien ja päivähoidon henkilöstön sitoutumista yhteistyöhön lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa (Opetushallitus 2018a, 33–34). Karilan (2006) mukaan vanhempien ja kasvatusalan ammattilaisten vuorovaikutussuhde on rajapinta, jossa julkisten kasvatustieteiden ja perheiden ajattelutavat sekä käytännöt lapsuudesta ja kasvatuksesta kohtaavat. Onnistuneessa kasvatuskumppanuudessa kunnioitetaan toista osapuolta, erilaisia käsityksiä ja elämäntapoja. Se edellyttää vastavuoroista jatkuvaa vuorovaikutusta, avointa yhteydenpitoa, keskustelua ja ajatustenvaihtoa. (Karila 2006, 94 - 95.) Kasvatuskumppanuus on vanhempien ja kasvattajien tasavertaista vuorovaikutusta, jossa tiedot lapsesta ja taidot toimia lapsen kanssa ovat saman arvoisia ja lapsen hyvinvointia kannattelevaa. Vanhemmilla on lapsensa ensisijainen kasvatusvastuu ja kasvatusoikeus. (Kaskela & Kekkonen 2006, 17-19.) Toimivan kasvatuskumppanuuden edellytyksiä ovat kasvattajien tietoisuus lasten, vanhempien ja perheiden tasavertaisuudesta, kommunikaation toimivuus sekä kasvatusyhteistyön vaiheittainen rakentaminen (Kekkonen 2012, 9). Kasvatusyhteistyö on lapsen kasvattamista yhteistyössä, kasvatusvastuun jakamista sekä ammattilaisten ja vanhempien välistä kumppanuutta (Rautamies, Vähsänkänen, Poikonen & Laakso 2011, 190–192).

Kasvatusyhteistyö ei aina suju ongelmitta. Kumppanuuskäsite on ongelmallinen, koska käsite on liian intiimi. Kasvatuskumppanuuden vastuut ja tehtävät eivät perustu vapaaehtoisuuteen, koska suhde vanhempiin voi muuttua liian läheiseksi ja pedagogisen työn resurssit siirtyvät vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Yhteistyö voi tuntua erityisen vaikealta silloin, jos ammattilaisilla ja perheellä on näkemuseroja siitä, miten lasta tulisi kohdella ja käsitellä. (Kekkonen 2012, 3–5.) Erilaiset perheet luovat erilaisia haasteita päivähoitoon ja perheiden yhteistyölle. Jos perheen arjenhallinta on heikkoa, voi yhteistyössä olla haasteita. Tällöin on tärkeintä, että vanhempien jaksamista tuetaan ja perhettä ohjataan tarvittaessa muiden palveluiden piiriin. Haluttomuus yhteistyöhön voi johtua luottamuksen puutteesta, vanhemman voimavaroista tai lapsesta saadun kielteisen palautteen määrästä. (Rautamies ym. 2011, 199–204.) Luottamus ja kasvatusyhteistyö ke-

hittyy päivittäisten kohtaamisten myötä. Hyvä ja toimiva kasvatusyhteistyö huoltajien kanssa edistää sen toimivuutta haasteellisissa tilanteissa. (Heinonen, Ilvonen, Korhonen, Lahtinen, Muuronen, Semi & Siimes 2016, 226.)

3 Yhden vanhemman perheet

Perhe määritellään erilaisten perhesuhteiden kokonaisuudeksi. 2000-luvulla avioerot ovat normaaleita ja vanhemmuuden käsitys muuttui. Suomen lainsäädännön mukaan kaikki erilaiset perheiden muodot ovat samanarvoisia ja perustuslaillista suojaa voi nauttia kaikki perhemuodot. (Pylkkänen 2008, 72–75.) Nykyisin perhemuotoja on erilaisia, eikä perhettä voida määritellä enää kahden yhdessä asuvan aikuisen liittoumaksi vaan jokainen määrittelee perheen eri tavoin, perustellen sen omilla intresseillään. Tähän vaikuttavat muun muassa ihmisen elämäntilanne ja ikä. Lapsiperhe voidaan määritellä siten, että se on yksikkö, johon kuuluu vähintään yksi aikuinen ja yksi alle 18-vuotias lapsi. Perheen keskeisiä rooleja ovat lapsen, vanhemman, huoltajan, puolison ja sisaruksen roolit. (Määttä & Rantala 2016, 87–88.)

Yksinhuoltajaperheiden määrä on kasvanut, leskien osuus laskenut ja eronneiden määrä on noussut. Yhden vanhemman perheet ovat taloudellisesti haastavassa tilassa, koska perheessä on käytettävissä vain yhden aikuisen tulot. Naiset saavat keskimäärin miehiä pienempää palkkaa ja myös työllistyminen pienten lasten vanhempana on vaikeaa. Suomessa yli viidennes kaikista lapsiperheistä on yhden vanhemman perheitä ja joka kolmas lapsi elää jossain elämänsä vaiheessa yhden vanhemman perheessä. (Yhden vanhemman perheiden liitto ry 2019.)

3.1 Eroperheet

Perherakenteiden muutokset, esimerkiksi avioerojen lisääntymisen vuoksi tapahtunut perheiden moninaistuminen, luovat uusia haasteita perhe-elämälle ja vanhemmuudelle (Rönkä & Kinnunen 2002, 5). Vanhempien avioeroa voidaan pitää

yhtenä lasten terveen, tasapainoisen kasvun ja kehityksen riskitekijänä. Silloin kuin yksinhuoltajan voimavarat eivät enää riitä lapsen tukemiseen taloudellisten huolien ja käytännön asioiden hoitamisen rinnalla. Yksinhuoltajuudesta tulee ongelma silloin, jos se johtaa köyhyyteen tai jatkuvasti vaihtuviin ihmissuhteisiin. (Lämsä 2009, 28.) Solantauksen mukaan (2001) kaikenlaisissa perheissä voi kasvaa vastuullisia nuoria ja myös olla lasten hyvinvointia uhkaavia tekijöitä. Vaikka perheet ovat tänä päivänä hyvin erilaisia, perheiden ongelmat ovat kuitenkin samankaltaisia: parisuhteen ongelmat, riittävyys, väkivalta, työn ja perheen yhteensovittaminen. (Solantaus 2001, 35–50.)

Keskimäärin noin 30 000 lasta kokee vanhempiensa eron vuosittain. Erovanhemmuudesta puhutaan, kun avo- tai aviopari, joilla on yhteinen tai yhteisiä lapsia, eroavat. Vanhemmuus jatkuu, vaikka puoliset eroavat, mutta sen pitäisi olla koko elämän läpi jatkuva tehtävä. Vanhemmuuteen liittyvät käytännön asiat, kuten vanhemman läsnäolon määrä lapsen elämässä, saattaa muuttua eron myötä, mutta vanhemmuus ei saisi muuttua. Myös vanhempien keskinäinen yhteistyön vanhemmuuteen liittyen pitäisi jatkua. (Pernu & Pohjola 2011, 19.) Vaikka ero on useimmille vanhemmille ja lapsille elämän kriisi, eron jälkeiset perhemuodot ovat usein vaativia. Lapsen pitäisi omaksua muuttunut perhetilanne ja määrittellä pysyviksi oletetut perhe- ja lähisuhteet uudelleen. Tämä olisi erityisen tärkeää, koska läheiset ihmissuhteet tuottavat ja ylläpitävät lasten emotionaalista turvallisuutta. (Jokinen ym. 2013, 178–188.)

3.2 Yhteishuoltajuus, vuoroviikko, etä- ja lähivanhemmuus

Vuoroasumisella tarkoitetaan lasta, jonka vanhemmat eivät asu yhdessä ja lapsi asuu vuoroin kummankin vanhemman luona. Harvinaisempi vuoroasumisen muoto on se, että lapsi pysyy samassa kodissa, mutta vanhemmat vaihtavat kotia ja asuvat lapsensa kanssa vuoroviikoin. (Tilastokeskus 2018.) Vuoroviikko vanhemmuudesta voidaan puhua jaettuna vanhemmuutena. Molemmat vanhemmat ovat aktiivisia kasvattajia ja yhteydenpito vanhempien kesken on sujuvaa. Vuoroviikkovanhemmuus ei välttämättä sovi pienelle lapselle, mutta tärkeää on katsoa tilannetta lapsikohtaisesti ja löytää lapselle paras ratkaisu tilanteessa. (Belt 2018, 16–18.)

Etä- ja lähivanhemmuus liittyvät yleensä eroperheisiin ja yhteishuoltajuuteen, koska silloin toinen vanhemmista on etävanhempi ja toinen lähivanhempi. Näiden kahden vanhemmuuden muodon oikeudet ovat erilaiset. Lähivanhempi asuu virallisesti lapsen kanssa. Hänen velvollisuutensa on huolehtia ja mahdollistaa lapsen ja etävanhemman tapaamiset, jotka ovat etävanhemman oikeus. Etävanhempi tapaa lasta tietyin väliajoin ja ajanjaksolla. Hänen velvollisuutenaan on huolehtia elatusmaksuista lähivanhemmalle. Se kuinka usein lapsi tapaa etävanhempaansa ja kuinka pitkiä aikoja kerrallaan viettävät yhdessä, on vaihtelevaa, perhekohtaista ja perustuu vanhempien tekemään sopimukseen. Etävanhemmuuden yleisin muoto on viikonloppuvanhemmuus, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että lapsi viettää yhdestä neljään viikonloppua kuukauden aikana etävanhemman kanssa. Lähi- ja etävanhemmuus ovat sukupuolesta riippumattomia, eli kumpi vain vanhemmista voi toimia molemmissa rooleissa. Tärkeää lapsen kehityksen kannalta on huolehtia lähivanhemman jaksamisesta, taloudellisesta tilanteesta, sekä mahdollisen eron jälkeisestä uuteen elämäntilanteeseen sopeutumisesta. (Belt 2018, 15–19.)

3.3 Totaalinen yksinhuoltajuus ja leskeys

Totaalisten yksinhuoltajien yhdistys kuvaa totaalista yksinhuoltajuutta seuraavasti: ”Totaalinen yksinhuoltaja tarkoittaa vanhempaa, joka kasvattaa lapsensa täysin ilman toisen vanhemman osallistumista” (Totaaliyhärit 2018). Totaalinen yksinhuoltaja voi olla leskeksi jäänyt, ilman vakituista parisuhdetta lapsen saanut tai yksin adoptoinut henkilö. Totaalinen yksinhuoltajuus voi olla vanhemman henkilökohtainen valinta tai pakon edestä aiheutunut tilanne. Totaalisen yksinhuoltajuuden kokeminen on hyvin henkilökohtainen asia. (Piironen 2011, 3–6.) Yksinhuoltajalla on täysi päätösvastuu lapsen asioista, mutta se ei poista toisen vanhemman tapaamisoikeutta tai elatusvastuuta. Usein yksinhuoltajan ja lapsen välille muodostuu lämminhenkinen ja tiivis suhde, koska he viettävät aikaa hyvin tiiviisti yhdessä. (Belt 2018, 19–21.)

Leskiperheellä tarkoitetaan perhettä, jossa lapsen toinen vanhempi on kuollut. Perheenjäsenen kuolema tarkoittaa aina kriisitilannetta perheessä. Toisen vanhemman kuolema tarkoittaa leskivanhemmalle myös yksinhuoltajuutta, koska on yksin huolehdittava perheen arjesta, taloudesta ja samalla hänen on kannettava vastuuta lapsesta ja hänen tukemisestaan. Suru vie paljon aikaa ja voimia lapsella sekä aikuisella. Vanhemman kuolema on lapselle traumaattinen kokemus ja turvallisuuden tunteen järkkymisen takia, se vaikuttaa lapsen elämään voimakkaasti sekä pitkäkestoisesti. Lapsi tarvitsee vanhemman kuoleman ja surun käsittelyyn aina aikuisten apua ja tukea. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.)

4 Lapsen hyvinvoinnin tukeminen varhaiskasvatuksessa

4.1 Perheiden hyvinvointi

Suomalaisten perheiden ja lasten suurimpia riskitekijöitä ovat perheiden epävakaisuus ja vanhempien pahaolo, jotka johtuvat taloudellisista ongelmista, vanhempien avioeroista ja perheväkivallasta. Lapset ja perheet tarvitsevat tukea eri elämäntilanteissa. On todettu, että perheiden haastavissa elämäntilanteissa suojaavina tekijöinä riittävät laadukkaat palvelut, kuten päivähoido ja riittävät tulonsiirrot. Laadukas päivähoido suojaa lapsen kehitystä. Päivähoidon laadukkuuteen vaikuttaa henkilökunnan koulutuksen ja ammattitaidon ohella vanhempien tyytyväisyys ja katkeamaton hoitosuhde. Päivähoidon laadukkuutta pohditaan paljon viitaten suuriin lapsiryhmäkokoihin sekä henkilöstön, eli lapsen ihmissuhteiden vaihtuvuuteen. (Määttä ym. 2016, 19–20.)

Hyvinvointi koostuu kodista, riittävän hyvästä taloudellisesta tilanteesta, perheen sisäisistä suhteista ja muista vuorovaikutussuhteista. Ihmisen hyvinvointiin vaikuttavat myös ajankäyttö, arjen rutiinit ja rytmit. Riittävä lepo ja mahdollisuus rentoutua, ruokailu, liikunta, sosiaaliset suhteet ja kyky toimia sosiaalisissa tilanteissa, sekä kyky tulkita oman kehon ja mielen lähettämiä viestejä. Lapsi tarvitsee hyvinvointiinsa aina aikuisen apua ja tämän vuoksi hänen kehitysympäristönsä

ovat avainasemassa. Parhaiten lapsen hyvinvointia voidaan tukea siten, että vahvistetaan ja tuetaan lapsen kehitysympäristöjään, joita ovat perhe ja päiväkoti. (Määttä ym. 2016, 29–30.)

4.2 Lapsen identiteetin tukeminen

Lapsuuden vahvat siteet ovat vähentyneet. Sukulaissuhteet ovat moninaistuneet, satunnaisten tuttavuuksien määrä on kasvanut ja kasvatukselliset valtasuhteet ovat usein epäselviä. Lapsen kasvua ohjaavat aikuiset saattavat vaihtua, eivätkä he ehdi syventyä lapsen tunnetiloihin. Tällöin lapsi voi luottaa harvoihin, eikä hän voi samaistua ja jakaa sisäisyyttään. Elinympäristö vaikuttaa voimakkaasti siihen, millaisia peilisuhteita ja myötäelämisen kohteita lapsi saa kohdata. (Mäkinen 2011, 97–110.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) linjausten tarkoitus on rohkaista kasvatuksen ammattilaiset tukemaan lasten myönteisiä kokemuksia yhteisöön kuulumisesta ja tarjoamaan lapsille vastauksia kysymykseen, keitä me olemme.

Varhaiskasvattajien näkökulmasta olisi ensiarvoisen tärkeää pohtia, millaiseksi toiminnaksi kertominen ja identiteettitarina ymmärretään lasten arkipäivässä. Oppimisen ilosta puhuttaessa kannustetaan kasvattajia tukemaan lapsen minäkuvaa ja vertaisryhmää. Hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaistavoitteita ovat myönteisen minäkäsityksen ja ajattelun taitojen kehittymisen, ilmaisu- ja vuorovaikutustaitojen tukeminen. Ilman nähdynsi tulemistä ei ole identiteettiä. Identiteetti muokkaantuu tavoilla, joilla lapsia kutsutaan vuorovaikutukseen, tarjotaan paikkaa ja osallisuutta toiminnassa, ajassa ja tilassa. Erityisen merkityksellistä on, millä tavoin aikuinen kutsuu ja asemoi lapset erilaisiin toiminnallisiin suhteisiin toistensa kanssa. Identiteetin rakentumisessa on siis kyse suhteista toisiin ihmisiin, mukaan ottamisesta tai sosiaalisesta poissulkemisesta. Kasvattajan tulee olla tietoinen siitä, että kun lapselle tarjotaan tietynlainen sosiaalinen asema (riskilapsi, rauhaton, erityislapsi) samalla hänelle ehdotetaan käyttäytymismallia, jota kutsuttu asema tai rooli ryhmässä olettaa. (Hujala ym. 2016, 106–109.)

Lasten identiteettityön tukeminen on haasteellinen tehtävä ja sen tavoitteena on kutsua lapset sellaiseen vuorovaikutukseen ja identiteettityöhön, jossa he tulevat

nähdyksi kokonaisina ja monilta puolilta – eikä vain pelkkinä olosuhteiden, ominaisuuksien, pyrkimysten ja esteiden summina. Kasvattajilla tulee olla erityistä tahtoa ja taitoa elää arkipäivää lasten moninaisten kokemusten, tuntojen ja tulkintojen lävitse. Tämä luo kasvattajille vastuullisen valtasuhteen, joka tulee esille hienovaraisissa ja herkissä identiteettineuvottelujen hetkissä. (Hujala ym. 2016, 106–110.)

4.3 Lapsen kuulemisen tärkeys

Lapsuus on elämänkulun tärkein vaihe. Ihmisen persoonallisuus muotoutuu lapsuuden aikana. Hyvinvointi aikuisena riippuu suurelta osin siitä, minkälaiset kasvuolosuhteet ovat olleet lapsuusvuosina. Lapsuudessa kehittyvät tunne-elämä ja moraalit. Lapsuus on määritelty yksilön kasvun, kehityksen ja oppimisen ajaksi. Lapsi on alttiina vanhempien, kasvattajien ja muiden aikuisten kasvatukselle, suojelemiselle ja kontrollille. Tieto on aina suhteellista, sosiaalisesti rakennettua ja se edustaa jonkun näkökulmaa. Lapsia koskeva tieto pitää saada suoraan lapsilta. Lapsi luo itse omaa sosiaalista todellisuuttaan ajattelullaan ja toiminnallaan. Lapsen todellisuus näkyy lapsen oman toiminnan ja ajattelun kautta. On tarpeellista tietää, miten vanhemmat kokevat vanhemmuutensa sekä miten ammattikasvattajat kokevat työnsä ja selviytyvät siitä. (Kyrönlampi–Kylmänen 2010, 22–23.)

Tiedon saaminen vaatii välineitä ja uutta asennetta lapsiin ja lasten kuulemiseen päätöksenteossa, tutkimuksessa ja käytännön kasvatustyössä. Lapsen huomiointi vaatii aikuiskeskusten ajattelu- ja toimintamallien tarkistamista. Lapsen maailma täyttyy leikistä ja mielikuvituksesta. Leikkiessään lapsi kehittyi, seikkailee, oppii ja tutkii uusia asioita. Aikuisten tehtävä olisi turvata lapsen mahdollisuus rauhalliseen ja kiireettömään leikkiin. Vaikka perhe ja perhepolitiikka ovat vahvasti esillä, lapsen näkökulmat jäävät usein piiloon. Erotilanteissa voidaan riidellä lapsen tapaamisoikeuksista ja huoltajuudesta, mutta usein unohtuu, miten eroperheen arki näyttäytyy lapsen silmin. Lasten subjektiivisen päivähoito-oikeuden varjolla pohditaan, saako kotona oleva äiti viedä lapsensa päivähoitoon, mutta lapsen näkökulma asiasta jää huomioimatta liian usein. (Kyrönlampi–Kylmänen 2010, 22–26.)

4.4 Lapsen osallisuuden ja vertaistuen merkitys

Lapsen osallisuus on käytännönläheistä. Se rakentuu vuorovaikutussuhteissa muihin lapsiin ja aikuisiin. Ehtoina osallisuuden täyttymiselle on lapsen kokemukset, että häntä on kuultu ja ymmärretty, hänen ideansa otetaan tosissaan ja niihin suhtaudutaan myönteisesti. Lapsi pääsee osallistumaan valintoihin ja päätöksentekoon. Osallisuus ja tunne siitä, että on oman elämänsä aktiivinen toimija ovat edellytyksenä lapsen hyvinvoinnin kokemukselle. Osallisuudelle keskeisiä käsitteitä ovat kyvykkyys, vapaaehtoisuus, läheisyys, yhteys ja myötätunto. (Järvinen & Mikkola 2015, 17–23.) Lapsen osallisuuden toteutuminen edellyttää, että aikuinen kuuntelee häntä ja kohtaa aidosti. Toisen huomioonottaminen on olennainen osa vuorovaikutusta ja se vaatii varhaiskasvatuksen aikuiselta ammatillisen työotteen. Pienryhmissä toimiminen luo turvaa, rauhaa ja luottamusta. Aikuisilta tarvitaan kiireetöntä läsnäoloa, sitoutuneisuutta ja herkkyyttä reagoida lasten tarpeisiin. Lasten yhteisöllisyys ja sosiaalinen pääoma ovat keinoja parempiin kasvuoloihin ja hyvinvointiin. (Eskel & Marttila 2013, 84–86.)

Lapsen osallisuudessa on kyse siitä, miten hän voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Mahdollisuus olla osallisena ja mukana asioiden käsittelyssä itselle merkittävässä yhteisöissä on ratkaisevaa ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta. Kyse on yhdestä kasvun ja kehityksen perusedellytyksestä. Osallistumisessa opitaan olemaan ja elämään yhdessä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2019.)

Vertaistukiryhmässä lapsella on mahdollisuus saada kokea ikätovereidensa tuki ja aikuisen läheisyys. Ryhmässä on mahdollisuus puhua turvallisesti ja näyttää tunteitaan. Ryhmä antaa mahdollisuuden eheytyksen käynnistymiselle ja se voi auttaa ymmärtämään elämän jatkumista ja uudenlaisten toimintatapojen muodostumista. (Kinanen 2009, 69–70.) Kuuluminen ryhmään, jossa on samassa tilanteessa olevia lapsia, on lapselle hyvin tärkeää. Tämä on havaittu etenkin, jos lapsi on erityisen vaikeassa elämäntilanteessa. Vertaisryhmässä lapsi saa mahdollisuuden myös huomata, ettei ole yksin tai muista ikäisistään poikkeava. Lapsen on tärkeää saada kokea itsensä normaaliksi ja tärkeäksi. Vertaisryhmässä

voi parhaimmillaan syntyä myös ystävyysuhteita. (Suomen Mielenterveysseura 2004, 23.)

4.5 Päivästruktuurin merkitys

Päivän tapahtumien toistuminen tutussa järjestyksessä tukee lapsen kasvua ja kehitystä. Lapsen kuva ympäröivästä maailmasta hahmottuu toistuvien asioiden kautta. Rutiinit jäsentävät lapsen päivää ja auttavat rakentamaan sen tapahtumista kokonaisuuden. Niiden avulla lapsi oppii hahmottamaan ajan kulkua, jolloin päivän puuhista ja siirtymistä tulee sujuvampia, koska ne eivät tapahdu yllättäen ja ennakoimatta. Rutiinit rakentavat osaltaan lapsen perusturvallisuutta. Ne ovat lapsen elämässä tavallisia asioita: tiettyyn aikaan syödään, ulkoillaan, leikitään ja mennään nukkumaan. (Matilainen 2009, 23–40.)

Vähitellen lapsi oppii ennakoimaan ja sen mitä tapahtuu niiden jälkeen. Aikuinen voi tukea lasta puhumalla tulossa olevista tapahtumista ennakkoon. Rutiinit kuuluvat lapsen perusrajoihin ja niiden asettaminen on yhtä tärkeää kuin sellaisten rajojen, jotka ohjaavat lasta erottamaan oikean ja väärän ja toimimaan yhteisön normien mukaan. Rutiinit ohjaavat lasta elämän hallintaan ja niillä on suuri merkitys hyvinvointitaitojen omaksumiselle. Säännöllisen ruokailun, nukkumisen, ulkoilun ja liikkumisen lisäksi rutiinit asettavat toimintaan selvät ja johdonmukaiset rajat. Lapsi oppii ottamaan myös itse vastuuta rutiineistaan iän ja osaamisen karttuessa ja saa sen myötä kokea osaavansa ja pärjäävänsä. Rutiinien kautta lapsi oivaltaa arjen, viikonpäivien, viikonloppujen ja juhlien eron. Orientoivien rutiinien voima on niiden luotettavuudessa, turvallisuudessa, tuttuudessa ja ennustettavuudessa. Erilaisissa muutostilanteissa rutiinit auttavat sopeutumaan. Ne pysyvät, vaikka kaikki ympärillä muuttuisi. Kriisin keskellä rutiinit voivat olla lapsen oljenkorsi, jonka varassa mennään eteenpäin. (Matilainen 2009, 23–40.)

5 Aiemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt aiheesta

Eroperheitä ja eron vaikutusta lapsen arkeen on tutkinut Holopainen (2012) opinnäytetyössään. Tietoa on kerätty haastattelemalla eroperheiden vanhempia ja lapsia, yhteistyössä varhaiskasvatuksen kanssa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että pääasiassa lapset asuivat toisen vanhemman luona vakituisesti ja tapasivat toista vanhempaa säännöllisesti. Tutkimuksen mukaan puolet tutkimukseen osallistuneista vanhemmista ja lapsista vastasi, ettei arki ole muuttunut ollenkaan eron myötä. Puolella tutkimukseen vastanneista lapsista esiintyi univaikeuksia, johtuen erosta ja uusista asumisjärjestelyistä. (Holopainen 2012, tiivistelmä.)

Laine (2014) on opinnäytetyössään tutkinut yksinhuoltajaisia päiväkodin asiakaina. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää, millaiset valmiudet varhaiskasvatuksen opettajilla on vastata kasvatuskumppanuuteen erityisesti silloin, kun asiakkaan on yksinhuoltajaisä. Tutkimuksen mukaan varhaiskasvatuksen opettajilla oli hyvät valmiudet vastata kasvatuskumppanuuteen, ja valmius oli parantunut nykyisen koulutuksen myötä. Tutkimuksessa todettiin kuitenkin, että varhaiskasvatuksen opettajien valmius vastata monimuotoisen vanhemmuuden tarpeisiin oli heikompaa, joka tulisi huomioida myös koulutuksessa paremmin. (Laine 2014, tiivistelmä.)

Kaikkien perheiden Suomi – hanke (2014) selvitti lasten, nuorten ja perheiden palveluissa toimivien työntekijöiden, sekä opiskelijoiden arvioita ammatillisen osaamisen riittävydestä monimuotoisten perheiden kohtaamisessa. Työntekijöiden mukaan monimuotoisten perheiden erityistarpeiden tunnistamisen on vaikeaa, eikä ammatillinen koulutus vastaa työelämässä tarvittavaan osaamiseen. Konkreettisia välineitä toivottiin myös erilaisuuden ja suvaitsevaisuuden puheeksi ottamiseen lasten ja nuorten, kuin heidän vanhempiansa kanssa. (Heimo 2016, 1-4).

Majava ja Niskanen (2015) ovat opinnäytetyössään tutkineet yhden vanhemman perheiden kokemuksia tuen saamisesta Pyhäjärven päivähoidolta ja muilta tahoilta asiakkaan näkökulmasta. Heidän saamiensa tutkimustulosten mukaan per-

heet saivat tukea vaihtelevasti, mutta olivat kuitenkin tyytyväisiä saamaansa tukeen. Joskin vanhemmat kokivat puutteita kasvatuskumppanuuden kokonaisvaltaisessa toteutumisessa ja henkilökuntaan kohdistui myös luottamuspulaa. (Majava & Niskanen 2015, tiivistelmä.)

Jokinen (2017) on opinnäytetyössään tutkinut yksinhuoltajien kokemuksia päivähoiton antamasta vanhemmuuden tuesta. Tutkimukseen mukaan yksinhuoltajien odotukset päivähoiton tuesta olivat hyvin erilaiset. Eriävistä odotuksista huolimatta, tutkimustulokset osoittivat, että yksinhuoltajat olivat tyytyväisiä päivähoitosta saamaansa tukeen, keskeisenä kokemuksena nousi fyysinen ja henkinen tuki, jota he kokivat saavansa päivähoitolta. Tyytymättömyyttä osoittautui liittyen varhaiskasvatuksen henkilökunnan kiireeseen, keskusteluiden vähäisyyteen ja henkilöstön vaihtuvuuteen. (Jokinen 2017, tiivistelmä.)

Moilanen (2019) on tuoreessa väitöskirjassaan tutkinut yksinhuoltajaäitien vuorotyön ja perhe-elämän yhteensovittamista Suomessa, Alankomaissa ja Isossa-Britanniassa. Tutkimuksessa oli kolme eri tarkastelu näkökulmaa: lastenhoidon järjestäminen, työ- ja perheroolien yhdistäminen ja kulttuuriset äitiysodotukset ja ymmärrys ”hyvästä” äitiydestä. Tulosten mukaan suomalaiset yksinhuoltajaäidit kokivat epätyypillisen työajan olevan riski lasten hyvinvoinnille. Koettiin myös, että työajat olivat ristiriidassa kulttuurisen äitiysodotuksen kanssa. Tutkimuksen mukaan epätyypilliset työajat ja perhe-elämän yhdistäminen koettiin pääasiassa haasteena. (Moilanen 2019, tiivistelmä.)

6 Opinnäytetyön tarkoitus, tutkimuskysymykset ja lähtökohdat

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli tutkia, miten varhaiskasvatus tukee yhden vanhemman perheiden lasten hyvinvointia. Tutkimuksen painopisteenä oli varhaiskasvatuksen opettajien kokemukset lasten tuen tarpeista ja hyvinvoinnin tukemisesta päiväkodin arjessa. Tutkimustehtävän pääteemat olivat lasten hyvinvointi ja tuen tarpeet arjen tilanteissa, monimuotoisten perherakenteiden huomioiminen

arjessa sekä varhaiskasvatuksen opettajien kokemukset lasten hyvinvointia lisäävistä kehittämisen tarpeista. Tutkimuskysymykset valikoivat yhdessä toimeksiantajan kanssa ja ne pohjautuvat toimeksiantajan tarpeeseen.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten yhden vanhemman lasten tuen tarpeet näkyvät päiväkodin arjessa?
2. Miten yhden vanhemman perheiden vanhemmuutta tuetaan päiväkodin arjessa?
3. Millaisia hyvinvointia lisääviä kehittämisen tarpeita varhaiskasvatuksen opettajat kokevat varhaiskasvatuksen tarvitsevan lisää?

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii lastensuojelujärjestö Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry. Sen tavoitteena on yhden vanhemman perheiden aseman parantuminen yhteiskunnassamme ja ennaltaehkäistä perheiden syrjäytymistä. Liiton toimintamuotoja ovat edunvalvonta ja asennemuokkaus, tutkimustoiminta, tiedotus ja julkaisutoiminta, vanhempien ja lasten tukitoiminta, keskusjärjestönä toimiminen, sekä mahdollinen muu liiton toimintaa edistävä toiminta. Liiton toimialueeseen kuuluu koko Suomi kotipaikkanaan Helsinki. (Yhden vanhemman perheiden liitto ry, 2019.)

7 Opinnäytetyön toteutus

7.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, sillä halusimme saada selville varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia ja kehittämisen näkökulmia yhden vanhemman perheiden lasten hyvinvoinnin tukemisesta ja perheiden kanssa työskentelemisen merkityksestä. Laadullisen tutkimuksen avulla pyrimme myös kehittämään varhaiskasvatustoimintaa.

Heikkilän (2014) mukaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus auttaa ymmärtämään tutkimuskohdetta ja selittämään käyttäytymisen syitä. Tutkimuksessa on pieni määrä tapauksia, jotka pyritään analysoimaan tarkasti. Kvalitatiivinen eli

laadullinen tutkimus on sopiva toiminnan kehittämiseen, vaihtoehtojen etsimiseen sekä myös sosiaalisten ongelmien tutkimiseen. Laadullinen tutkimus tuo yleensä määrällistä tutkimusotetta paremmin esiin aiheen merkityksen ja laadun. Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen sekä todellisuuden moninaisuus, jolloin kohdetta tutkitaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Heikkilä 2014, 1–16.)

Ihmistieteissä käytetään useimmiten kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen sijaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 66). Se mikä on tärkeää, tulee tutkittavilta eikä tutkijalta. Siksi aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu on tärkeää. Metodina suositetaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa laadullisia, tutkittavien näkökulmat ja ”äänet” esille päästäviä keinoja. Niitä voi olla esimerkiksi teemahaastattelu, osallistuva havainnointi ja ryhmähaastattelu. Valitsimme metodiksemme puolistrukturoidun teemahaastattelun. Haastattelun aikana pystyimme esittämään lisäksi tarkentavia kysymyksiä, joita nousee sen aikana esille, mitä emme ole osanneet etukäteen esittää. (Hirsjärvi ym. 2009, 161–164.)

7.2 Aineistonkeruun menetelmänä teemahaastattelu

Aineistonkeruu aloitimme ottamalla yhteyttä kahteen suomalaiseen päiväkotiin soittamalla ja sähköpostitse, joissa kerroimme tutkimuksen tarkoituksesta. Sen jälkeen haimme tutkimusluvut kaupungilta, jotta pääsimme aloittamaan tutkimuksen haastatteleamalla varhaiskasvatuksen opettajia. Kun varhaiskasvatuksen opettajat olivat valikoituneet, lähetimme heille tutkimuskysymykset. Ennen varsinaisia haastatteluja haastattelurunko (liite 1) testattiin varhaiskasvatuksen opettajalla, jonka mukaan aiheen termistön ymmärtämisellä oli iso merkitys luotettavaan tutkimustulokseen. Tämän jälkeen otimme yhteyttä vielä haastateltaviin, tarkensimme tutkimuksen näkökulmaa ja haastattelurunkoa sekä lähetimme tarvittaessa opinnäytetyönsuunnitelman tukemaan teoria- ja termistötietoutta haastattelua varten. Halusimme saada mahdollisimman luotettavan näkökulman tutkimukseen. Tutkimusaineisto kerättiin viideltä varhaiskasvatuksen opettajalta ja yhdeltä varhaiskasvatuksen erityisopettajalta. Varhaiskasvatuksen opettajat valikoituivat pitkän työuran – ja alalle tulleiden kasvatusalan ammattilaisten kesken.

Aineistonkeruu tapahtui kahdessa suomalaisessa kaupungissa, koska päiväkodin alueelliset erot kiinnostivat.

Haastattelu aineistonkeräämismenetelmänä on joustava, ja se sopii moneen erilaiseen lähtökohtaan ja tarkoitukseen. Haastattelijan on mahdollista toistaa kysymys, oikaista väärinkäsitys, selventää kysymystä tai ilmauksen sanamuotoa sekä käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Joustavuutta tuo mahdollisuus esittää kysymykset siinä järjestyksessä kuin se on järkevintä haastattelijan näkökulmasta. Tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. Tämän asian mahdollistaa teeman/teemojen aiheen etukäteen kertominen. Se on eettisesti perustelua, mistä aiheesta haastattelu tehdään. Haastattelussa voi tehdä myös havainnointia, eli merkitä muistiin, miten jokin asia sanotaan. Haastattelun eduksi voidaan laskea se, että kun haastattelu sovitaan henkilökohtaisesti, niin haastateltavat kieltäytyvät harvemmin tai kieltävät haastattelunsa käytön tutkimusaineistona. Haastateltavaksi voi lisäksi valita henkilöitä, joilla on tietoa ja kokemusta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85–86.)

Teemahaastattelun metodologiassa otetaan huomioon se, että ihmisten tulkinnat asioista sekä heidän niille antamat merkitykset ovat keskeisiä. Nämä merkitykset korostuvat haastattelun vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelussa ei ole tarkkaa muotoa ja järjestystä kysymyksille, niin kuin lomakehaastattelussa, mutta se ei myöskään ole yhtä vapaa kuin syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.) Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Haastattelussa kohdistetaan haastattelua tiettyyn suuntaan eli teemaan, josta keskustellaan. Teema-alueet eli aihepiirit ovat kaikille haastateltaville samat. Tässä ei edetä yksityiskohtaisten kysymysten avulla, vaan edetään tiettyjen teemojen mukaisesti. Haastattelun aikana kysymyksiä voi tarkentaa ja syventää haastateltavien vastauksien perusteella. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 88.) Tämä antaa haastattelijalla vapauden irtautua tutkijan roolista ja tuo vapauden tutkittaville kertoa asiansa. Teemahaastattelun metodologiassa otetaan huomioon se, että ihmisten tulkinnat asioista sekä heidän niille antamat merkitykset ovat keskeisiä. Nämä merkitykset korostuvat haastattelun vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelu ei sido tutkijaa kvalitatiiviseen eikä kvantitatiiviseen menetelmään, ei oteta kantaa

haastattelujen määrään eikä syvällisyyteen. (Hirsjärvi ym. 2000, 47–48.) Haastatteluvien sopivaksi määräksi opinnäytetyössä on määritellyt 6 – 8 (Tuomi & Sarajärvi 2008, 99).

Henkilökohtaiset haastattelut toteutettiin elo-syyskuussa 2019. Haastattelut tapahtuivat päiväkodin rauhallisessa tilassa, ilman häiriötekijöitä. Haastattelujen kesto oli tunti ja ne nauhoitettiin älypuhelimella tai haastatteluun tarkoitettulla nauhurilla. Haastattelut etenivät teemoittain haastattelurungon mukaisesti ja tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä käyttäen. Haastattelut litteroitiin eli kirjoitettiin auki sanasta sanaan ja siinä muodossa mitä haastateltavat puhuivat, viimeistään parin päivän päästä haastattelusta. Analysoitavaa aineistoa syntyi yhteensä 51 sivua fonttikoko Ariel 12 ja rivivälillä 1.5. Aineistoa säilytettiin salasanojen takana ja se hävitettiin opinnäytetyön prosessin päätyttyä.

7.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Teimme laadullisen tutkimuksen analysoinnin Tuomen ja Sarajärven (2018) sisällön analyysin vaiheiden mukaan:

1. Haastattelujen kuunteleminen ja auki kirjoitus sana sanalta
2. Haastattelujen lukeminen ja sisältöön perehtyminen
3. Pelkistettyjen ilmausten etsiminen ja alleviivaaminen
4. Pelkistettyjen ilmausten listaaminen
5. Samankaltaisuuksien ja erilaisuuksien etsiminen pelkistetyistä ilmauksista
6. Pelkistettyjen ilmausten yhdistäminen ja alaluokkien muodostaminen
7. Alaluokkien yhdistäminen ja yläluokkinen muodostaminen niistä

Aineiston käsittely aloitetaan tiedonkeruun jälkeen, jolloin se on tuoreena mielessä, myös mahdollisia lisäselvityksiä tai muita täydennyksiä ajatellen. Haastattelut tallennetaan ja litteroidaan kirjoittamalla auki, jolloin pystymme vertaamaan ja kokoamaan kokonaisuuksia paremmin. (Hirsjärvi ym. 2000, 135.) Perusanalyysimenetelmänä meillä on sisällönanalyysi. Se on sekä metodi että väljä teo-

reettinen kehys, jonka voi liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Sen avulla voidaan tutkia monenlaisia eri asioita ja eri nimillä kulkevat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat tavalla tai toisella sisällönanalyysiin. Sisällönanalyysimenetelmällä pyritään saamaan tiivistetty kuvaus yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103, 117.) Ensimmäiseksi päätetään mikä aineistossa kiinnostaa. Päätöksen on oltava sitovaa ja vahva. Sen jälkeen käydään aineisto läpi, erotellaan ja merkitään ne asiat, josta olemme kiinnostuneet. Samalla rajamme kaikki muut asiat tutkimuksesta, jotka ovat tulleet haastatteluissa esille. Kokoamme merkityt asiat yhteen. Luokittelemme, teemoitamme tai tyypittelemme aineiston ja kirjoitamme siitä yhteenvedon. On osattava rajata vielä tässä vaiheessa, koska kaikkia asioita ei voi tutkia yhden tutkimuksen sisällä. Muu mielenkiintoinen aihe on siirrettävä seuraavaan tutkimukseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104.)

Tutkimusaineistona toimivat litteroidut teemahaastattelut, jotka tulostimme molemmille. Näin pystyimme lukemaan kaikki haastattelut huolellisesti ja palaamaan niihin tarvittaessa helposti. Sen jälkeen poimimme haastatteluista tutkimuskysymysten kannalta olennaiset ilmaukset, jotka koodasimme teemoittain. Kävimme keskenään vuoropuhelua ilmausten merkityksestä, tulkinnasta ja näkökulmista. Tämän jälkeen yhdistimme haastatteluissa nousseet pääasiat teemojen alle ja rajasimme ne tutkimuksen mukaiseksi.

Alla olevassa kuvassa on esimerkki aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä, joka löytyy opinnäytetyön lopusta (liite 2).

Kuvio 3. Esimerkki analyysistä.

8 Tulokset

8.1 Lasten hyvinvoinnin tukeminen

Ensimmäisenä teemana haastattelussa oli lasten hyvinvoinnin tukeminen. Kysymme, miten yhden vanhemman perheiden lasten tuen tarpeet näkyivät päiväkodin arjessa. Varhaiskasvatuksen opettajien vastauksissa korostettiin perheiden ja lasten yksilöllisiä eroja. Yksinhuoltajuutta ei itsessään katsottu ongelmaksi,

vasta silloin kun se alkoi näkymään lasta kuormittavana tekijänä tai laiminlyönninä. Tutkimuksessa ei esiintynyt eroavaisuutta kahden suomalaisen kaupungin varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksissa. Äitien nähtiin toimivan isää aktiivisemmin päiväkodin kasvatusyhteistyössä, mutta isän ollessa mukana lapsen elämässä, lapsen tukiverkoston kuuluivat usein myös molemmat isovanhemmat.

Kolme varhaiskasvatuksen opettajaa huomio yhden vanhemman perheissä esiintyvän vanhemmuudessa ylisuojelevaisuutena lasta kohtaan, mikä kohdistui henkilökuntaan korkeina odotuksina ja tyytymättömyytenä. Tehovanhemmuudessa koettiin haasteina keskustella vanhemman kanssa, koska lapsen tukemisen tarvetta ei haluttu nähdä tai se oli aggressiivista keskustelua toisesta puuttuvasta vanhemmasta. Vanhempien avoimuus ja rehellisyys kertoa perhetilanteista koettiin tärkeänä lapsen hyvinvoinnin tukemisen kannalta. Haastatteluista selvisi myös neljän varhaiskasvatuksen opettajan näkemys siitä, että perheiden elämästä tiedetään vähän päiväkodissa.

Osalla yhden vanhemman perheistä yksinhuoltajuus ei näy mitenkään. Heillä on arki hallinnassa ja se toimii normaalisti.

Perheissä voi olla hyvinkin vaikeita tilanteita. Voi olla juuri erottu, eroa harkitaan tai voi olla suuret riidat päällä siitä, kuka saa tavata, ketä saa tavata, miten saa tavata. Ne ovat usein hyvin moninaisia tilanteita. Eivätkä koskaan yksinkertaisia.

Yhteneväisyydet nousivat esille lasten tukemisen tarpeissa, jotka koskivat vaikeita perhetilanteita, erotilanteita tai lapsen elämään vaikuttavia raskaita asioita. Näitä olivat lasten huomiohakuisuus, käyttäytymispulmat, keskittymisongelmat, tunne-elämän vaikeudet, läheisyyden kaipuu, itkuisuus ja ikävöinti. Nämä tarpeet näyttäytyivät erilaisissa päiväkodin arjentalanteissa, kuten leikeissä, siirtymätilanteissa ja ohjatuissa tuokioissa. Henkisen tuen tarve ja aikuisena lapsen rinnalla kulkeminen nousivat haastatteluissa myös vahvasti esille. Näiden lisäksi riittävän hyvän perushoidon puutteet saattoivat esiintyä lapsella myös likaisuutena ja nälkänä.

Ihan kaikissa niissä arjen tilanteissa, oli sitten ohjattua tai vaikka ulkoilua tai vapaata toimintaa tai siirtymissä, niin kaikessa haetaan jollain tapaa sitä aikuisen huomiota.

Jos avioero on tuore, se näkyy lapsella levottomuutena, kiukutteluna, lapsi hakeutuu syliin ja aikuisen turvaan. Osa aikuisista kertoo itse erosta ja osa vanhemmista ei kerro mitään. Joskus tilanteet tulevat yllättäen meille tietoon. Välttämättä lapsi ei heti oireile, joskus oireilu voi alkaa vasta, kun lapsen elämä on tasoittunut.

Se ei riitä, että huoli on vanhemman ja lapsen henkisestä jaksamisesta vaan riittävän hyvästä perushoidosta. On likaisuutta, kihomatoja, nälkää, tunnepulmia, käytöspulmia, keskittymisongelmia, itkua, ikävää, sylin ikävää. Lapsella on syvällä pohdintaa siitä, missä toinen vanhempi on.

Tutkimuksessa nousi esille varhaiskasvatuksen opettajien huoli lapsen osallisuudesta ja kuulemisesta suhteessa omaan elämäänsä ja myös siihen, miten vähän perhetilanteen muutoksista tai toisen vanhemman puuttumisesta käsitellään kotona yhdessä lapsen kanssa.

Surullista on se, että kun lapsella on isä, miksi lapsi ei saa itse päättää saako isälle tehdä isänpäiväkortin vai ei, koska eihän isä häviä lapsen elämästä. Nämä ovat usein tilanteita, milloin huomataan kuinka vähän lapsen kanssa, käsitellään perhetilanteita.

Kun biologinen isä on olemassa, eihän se katoa minnekään lapsen maailmasta. Isä on usein ollut kuitenkin lapsen elämässä jonkun aikaa perheessä mukana. Sille pitäisi tehdä jotain eikä lakata ajattelemasta ja pyyhkiä isää lapsen ajatuksista, ettei isää ole, vaikka kuitenkin se on. Tämä on iso problematiikka, jota paljon mietitään.

Tutkimuksesta selvisi, että perheiden moninaisuus huomioitiin pedagogisessa suunnittelussa arjen tilanteissa ennakoimalla ja havainnoimalla niitä. Haastateluista nousi selkeästi esille myös, että perheiden moninaisuutta ja erilaisia perhetilanteita käsitellään lasten kanssa päiväkodissa arkisten keskusteluiden ja päivittäisten leikkien lomassa, lapsen ikätaso ja ymmärrys huomioiden.

Meillä on kirjoittamaton kultainen sääntö siitä, että kun lapsiryhmän kanssa tehdään töitä, oppii kuulemaan sekä aistimaan asioita ja kun tiedetään lapsista, kenellä on ongelmia, työskentelemme silloin lapsen lähellä mahdollisimman paljon ja yritetään helpottaa lapsen tilannetta. Ja kun tiedämme mahdollisimman paljon lapsen tilanteista, pystymme ymmärtämään ja auttamaan paremmin lasta.

Olemme lukeneet erilaisia kirjoja, jossa on kaksi kotia sekä olemme jutelleet aiheesta silloin, kun olemme piirtäneet kuvia perheistä. Toiminnan avulla käymme yleensä parhaat keskustelut lasten kanssa.

Haastatteluissa korostui päiväkodin päivästruktuurin merkitys lapsen hyvinvointia lisäävänä tekijänä, osallisuuden, leikkimisen ja leikkikavereiden tärkeyden rinnalla. Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat, että yhden vanhemman perheiden lapset hyötyivät päivästruktuurin noudattamisesta eniten. Vuoroviikko lapsilla, jossa osa kuukaudesta vietetään toisen vanhemman luona, myös perheen sääntöt erosivat toisistaan. Päivästruktuurin avulla, luomalla yhteiset pelisäännöt molempiin perheisiin, lapsi oli rauhallisempi. Pienempien lasten kohdalla päivästruktuurin avulla tuettiin lasten siirtymiä (äidiltä-isälle) tarrasysteemiä apuna käyttäen, jolloin lapsi pystyi jäsentämään ja ennakoimaan tapahtumia. Tutkimuksessa nousi tärkeänä esille myös lapsen vapaat leikkitilanteet, joissa lapsi pystyy käsittelemään ja ilmaisemaan itseään ja ajatuksiaan turvallisesti.

Päivästruktuurin avulla lapsi rauhoittuu ja tietää mitä seuraavaksi tehdään, päiväkodin opettajat ja muu henkilökunta on lapselle tuttuja, ympäristö on tuttu. Näillä asioilla on paljon isompi merkitys lapsen turvallisuuden ja tukemisen kannalta, mitä me aikuiset pystymme ymmärtämään. Myös leikkimisen aikana, lapsi pystyy purkamaan ajatuksiaan ja jäsentämään niitä. Silloin annetaan lapsille mahdollisuus leikkiä.

8.2 Monimuotoiset perherakenteet

Toisena haastattelun teemana oli monimuotoisiin perherakenteisiin kuuluva yhden vanhemman perheet. Kysyimme, miten yhden vanhemman perheiden lasten vanhemmuutta tuetaan päiväkodin arjessa. Vanhemmuuden tukeminen nousi yhdeksi haastatteluiden keskeisimmäksi aiheeksi. Tutkimuksesta selvisi, että yhden

vanhemman perheiden vanhemmat tarvitsevat enemmän kasvatuksellista keskustelukumppania, toisen aikuisen puuttuessa kotona arjesta. Tutkimuksessa korostui myös varhaiskasvatuksen opettajien merkitys olla vanhempien tukena ja ymmärtäminen perheen elämäntilanteita kohtaan. Kiireettömyys ja läsnäolon tärkeys kohtaamisessa nousi esille kaikissa haastatteluissa.

Aitous ja läsnäolo olla ja antaa aikaa tälle ihmiselle ja olla kiinnostunut hänestä ja heidän elämästään lapsen kanssa, sillä rajauksella minkä hän asettaa. Se on parhaimmillaan sitä kasvatuskumppanuutta ja rinnalle asettumista.

Minulla ei saa olla kiire, koska tiedän että voin olla sinä päivänä ainoa ”toinen vanhempi”, jonka hän kohtaa.

Myös konkreettisten toimintaohjeiden, neuvojen, vinkkien ja positiivisen palautteen antaminen vanhemmalle koettiin vanhemmuutta ja kasvatusyhteistyötä vahvistavana tekijänä. Tutkimuksen mukaan vanhempia kuunnellaan ja tuettiin kaikissa asioissa, mikäli vanhemmat halusivat apua ja ohjattiin heitä perheneuvolaan, lastenneuvolaan tai lastensuojelun avun piiriin.

Minulla on erityisen paljon sattunut pitkän päiväkotiturani aikana yksinhuoltaja isiä, kenen perheestä äidit ovat lähteneet pois, kun lapsi on pieni. Isälle on pitänyt opastaa vaatetusta, minkälaisia vaatteita lapsella pitäisi olla päiväkodissa (varavaatteet, kausivaatteet, ulkoiluvarusteet, retkipäivän varusteet).

Kotiin on annettu vinkkejä ja kun on kyseessä pieni lapsi niin ei hän voi ymmärtää kalenteria. Tarrasysteemillä mennään siitä, milloin ollaan äidin luona, mitkä ovat hoitopäiviä ja mitkä ovat isäpäiviä. Tästä on tullut meille paljon positiivista palautetta ja vanhemmat ovat kiittäneet vinkistä.

Tutkimuksessa nousi esille myös tiedonsiirtoon liittyneiden asioiden vähäisyys tai puuttuminen kokonaan päiväkotien välisen kasvatusyhteistyön ja toisella paikkakunnalla asuvan vanhemman kanssa, jos vuoroviikkovanhemmuuden myötä lap-

sella oli arki kahdessa kaupungissa tai lapsi kävi vuorohoidossa samassa kaupungissa. Tutkimuksessa ilmeni, ettei varhaiskasvatuksessa ollut tästä yhteistä käytäntöä tai toimintamallia.

Meillä on lapsia, kenen toinen vanhemmista asuu toisella paikkakunnalla, niin emme tee yhteistyötä. Kun lapsi on tullut meille, on vain äidin yhteistiedot ja isästä ei puhuta mitään, vaikka tiedämme että isä on toisella paikkakunnalla ja lapsi on siellä vuoroviikot.

Tutkimuksessa korostui varhaiskasvatuksen opettajien työskentelytapa, joka oli sensitiivinen, avoin ja suvaitsevainen kasvatusyhteistyössä perheiden kanssa. Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat yhteistyön yhden vanhemman perheiden kanssa pääasiassa antoisana ja hyvänä. Tutkimuksesta ilmeni varhaiskasvatuksen opettajien pohdinta näkemys siitä, kuinka raskaita ja vaikeita asioita nämä ovat myös henkilökunnalle.

Luottamuksellista ainakin, kunnioittavaa ja avoimeen yhteistyöhön perustuvaa. Se on kaiken lähtökohta.

Minusta se on sujunut hyvin ja vanhempi on otettu tasavertaisena. Minä olen pyrkinyt kohtelemaan kaikkia vanhempia niin. Vanhempi on lapsen huoltaja ja lapsensa paras asiantuntija, ellei siellä taustalla ole mitään muuta.

Lapsella on syvällä pohdintaa siitä, missä toinen vanhempi on. Nämä ovat hirmu vaikeita asioita. Kuinka niihin voi osallistua, ettei liikaa loukkaa perhettä, yksityisyyttä. On vain luotettava maalaisjärkeen siitä, että on aito halu olla perheiden rinnalla kulkijana. Silloin voidaan myös parhaiten tukea lasta.

Tutkimuksessa esille nousi varhaiskasvatuksen opettajien huoli koskien vanhemman auttamiseen ja jaksamiseen. He kokivat tärkeänä myös vanhempien voimavarojen ja tukiverkoston vahvistamisen.

Onko lapsella tarpeeksi tukea kotona? Ei ole. Se näkyy vanhemman puheissa niin, etten minä ehtinyt sitä ja tätä, koska vanhemmalla on vastuulla kaikki, kotitöistä – lastenhoitoon ja omaan töihin liittyen. Lapsi jää usein sivuun. Valitettavasti toisen vanhemman puuttuminen arjessa näyttäytyy näin, jos muuta tukiverkostoa ei ole.

Nuorilla yhden vanhemman perheillä voivat olla käytännön asiat ohjattavissa (päivärytmi, ruokailuajat, ruuat, lapsen vaatetus, ulkoilu, läsnäolo) ja valitettavasti puutteet näyttäytyvät lapsilla henkisenä ja fyysisenä oireiluna päiväkodissa. Sitten vanhemmat, jotka täysin kieltäytyvät avusta, jossakin vaiheessa tilanne kulminoituu vaikeaksi.

Tähän oleellisena tekijänä nähtiin vuoroviikkovanhemmuus ja lapsen kaksi kotia, jotka mahdollisesti sijaitsivat eri paikkakunnilla. Kodin viikoittaisen vaihtumisen myötä, lapsen arki muuttuu jatkuvasti ja se näkyi lapsen käytöksessä, mikäli se ei ollut toimivaa.

Auktoriteetti puuttuu ja lapsi alkaa ohjallemaan ja pomottamaan aikuista, jolloin lapsen minä kuva ja sosiaaliset taidot vääristyvät myös päiväkodissa.

On lapsia, kenelle tällainen järjestely on liian iso kokonaisuus ja lapsi menee sekaisin siitä. Hän väsyä, eikä oikein tiedä minne kuuluu. Lapsen koko elämä ja ympäristö vaihtuu viikon välein.

Tutkimuksesta ilmenee, että monimuotoisten perherakenteiden lisääntymisen myötä erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä ja muiden varhaiskasvatuksen yhteistyökumppaneiden kanssa koettiin vahvasti kasvusuuntaisena. Myös lasten päiväkodin arjen tilanteet koettiin muuttuneen aikaisempaa levottomaksi.

Meillä se näkyy yhteistyön lisääntymisenä yhteistyökumppaneiden kanssa. Perheneuvola, neuvola, terapiat, fysioterapia, puheterapia. Joudataan miettimään heidän kanssaan tukitoimia lapsen kohdalla. Osa on selkeästi sitä, että tuodaan tukea arkeen yhdessä perhetyöntekijän kanssa ja tehdään yhteistyötä hänen kanssaan lapsiryhmässä. Tunnetaidot ja tunteista puhuminen ja nimeäminen on vaikeaa näiden lasten kohdalla. Lapsen kohdalla nämä liittyvät suuremmaksi osaksi perheeseen.

8.3 Kehittämistarpeet

Kolmantena teemana haastattelussa oli kehittämistarpeet. Millaisia hyvinvointia lisääviä kehittämisen tarpeita varhaiskasvatuksen opettajat kokevat varhaiskasvatuksen tarvitsevan lisää. Kehittämistarpeista nousi esille riittävät resurssit varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat tärkeäksi myös, että heillä olisi aikaa kohdata lapset ja tehdä kasvatusyhteistyötä perheiden kanssa.

Tärkeintä on turvata ne varhaiskasvatuksen resurssit, että varhaiskasvatuksessa on riittävästi resursseja ja on riittävästi sitä aikaa lapselle ja riittävästi aikaa sille kasvatusyhteistyölle vanhemman kanssa, että ne minusta on niin kun se perusta siinä.

Paljon enemmän tarvittaisi sitä, että olisi aikaa istua alas ja miettiä kunnolla näitä asioita ja lapsia, kenellä tuen tarvetta esiintyy, että mitä voisimme tehdä lisää ja auttaa paremmin. Kehittää päiväkodin sisällä uusia toimintamalleja.

Haastatteluissa korostui varhaiskasvatuksen opettajien lisäkoulutuksen tarve osaamisesta kohdata yhden vanhemman perheitä ja tietoa tukemisen keinoista. Tutkimuksessa tehokkaimpana koulutusympäristönä toivottiin päiväkodille tarkoitettuja kasvatusiltoja. Tärkeänä näkökulmana pidettiin myös tietoa siitä, miten yhden vanhemman perheet kokevat varhaiskasvatuksen ja miten se vastaa perheiden tarpeisiin.

Tästä juttelimme tiimissä. Osaamista kohdata koko perhe. Tietoa tukemisen keinoista.

Koulutusta me tarvittaisi kipeästäkin, koska aika muuttuu koko ajan. Koulutuksen kautta ymmärrämme myös sen, missä tällä hetkellä perheet ovat, mitä se todellisuus on, eikä niin mitä sen kuvittelemme sen olevan.

Tutkimuksessa kehittämiskohteiksi nousivat varhaiskasvatuksen johdon tiedon lisääminen siitä, mitä varhaiskasvatuksen päiväkodin arki on. Sen lisäksi toivottiin

hyvää ja toimivaa tiimityötä. Myös esimiehen tukea ja läsnäoloa sekä mahdollisuutta työnohjaukseen pidettiin tärkeänä. Tutkimuksessa nousi esille myös tarve siitä, että lapsiryhmässä pitäisi toimia kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa, jolloin tukea tarvitsevien lasten tukeminen pedagogisesti mahdollistuisi paremmin.

Yksi hyvä kehittämisenkohde olisi se, että korkein johtoporras tietäisi mitä varhaiskasvatuksessa tehdään oikeasti. Silloin voitaisi pienentää lapsiryhmiä ja palkata lisää opettajia ja hoitajia. Tuen tarpeessa olevat lapset sekä tehostetun tuen tarpeessa olevat lapset jaksaisivat olla mukana ryhmässä ja saisimme kodinomaisuutta lisättyä päiväkodin arkeen.

Olisi tärkeää, että ryhmässä toimisi kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa, koska lapsiryhmät ovat isoja.

Tutkimuksessa korostui selkeästi esille myös, että varhaiskasvatuksen opettajien henkilökohtaiset asenteet ja arvot sekä ymmärtäminen erilaisia perheitä sekä heidän elämäntilanteitaan kohtaan pidettiin tärkeänä ja merkityksellisenä. Perheiden osallisuus nousi tärkeänä näkökulmana vertaistuen ja voimavarojen tukemisen osalta, mutta sen toteutumista pidettiin haasteellisena resursseihin vedoten.

Retket ja kerhotoiminta toisi paljon hyvää ja yhteisöllisyyttä. Osallisuutta ja vertaisuutta voisi tuoda erilaiset perheleirit ja tapahtumat myös.

Jokaisen työpäivän jälkeen pitäisi pystyä kurkistamaan peiliin ja kysyä: hei, miten meni niin kuin omasta mielestä. Arvoja, asenteita ja myös normeja on välillä pysähdyttävä miettimään sekä tarvittaessa kyettävä myös muuttamaan niitä.

8.4 Tulosten tarkastelu

Tutkimustulosten mukaan, yhden vanhemman perheiden lapset tarvitsevat paljon yksilöllisempää huomiointia ja aikuisen tukea päiväkodissa. Yhden vanhemman perheiden vanhemmat tarvitsevat myös yksilöllisempää tukea jaksamiseen ja

vanhemmuuden jakamiseen. Hyvään kasvatuskumppanuuteen tarvitaan aikaa, läsnäoloa ja kiireettömyyttä. Yhden vanhemman perheitä ei nähdä ongelmana, vasta silloin, jos se aiheuttaa lapselle vahinkoa. Yhden vanhemman perheen lapsia kohdellaan tasa-vertaisesti muiden lasten kanssa. Perheiden moninaistumisen myötä tukea tarvitsevien lasten määrä on kasvanut eikä varhaiskasvatuksen resurssit kohtaa tämän päivän lasten ja perheiden tarpeita. Varhaiskasvatuksen opettajien mukaan lasten ja vanhempien vaikeat elämäntilanteet ovat henkisesti raskaita asioita myös henkilökunnalle, eikä työnohjauksen tai esimiehen tukea ole riittävästi saatavilla. Kehittämistarpeina yhden vanhemman perheiden lasten hyvinvointia lisäävinä tekijänä toimisivat koulutukset, leiri- ja retkitoiminta sekä johtoportaan tietoisuus varhaiskasvatuksen tilanteesta ja tukea tarvitsevien lasten todellisesta määrästä. Haasteena koettiin resurssit. Tutkimustulosten mukaan myös lapsen säännöllinen päivähoito ja päivästrukturi tukee yhden vanhemman perheiden lasten hyvinvointia. Yhden vanhemman perheiden lasten hyvinvoinnin tukemiseen tarvitaan luottamuksellista ja avointa kasvatusyhteistyötä vanhemman kanssa sekä osaamista kohdata perhe.

Tuloksissa nousi keskeisenä esille, että varhaiskasvatuksen tulisi toimia siten, ettei kukaan lapsi koe olevansa eriarvoinen johtuen omasta perhetaustastaan. Lasten ja heidän perheidensä samanarvoisuus ja yksilöllisyys olivat tutkimustuloksissa keskeisiä asioita. Nämä tukevat lapsen identiteetin ja terveen itsetunnon kehitystä. Samalla linjalla on myös Varhaiskasvatuksen perusteet (2018), jonka mukaan jokaisen lapsen tulisi voida tuntea oma perheensä arvokkaaksi ja varhaiskasvatuksen tulisi tukea tätä myönteisen, kannustavan ja avoimen vuorovaikutuksen avulla.

Yksi tutkimuksemme keskeisin tulos oli vanhemmuuden tukeminen ja kasvatusyhteistyön toteutumisen merkitys yhden vanhemman perheiden kanssa. Tuloksissa nousi esille huoli yhden vanhemman perheiden vanhempien jaksamisesta ja tukiverkostojen olemassa olost, koska näillä on suoranainen yhteys lapsen hyvinvointiin. Varhaiskasvatuslaki (580/2018) kokee vanhempien kanssa tehtävän vanhempien kasvatustehtävää tukevan yhteistyön myös tärkeäksi kirjaimalla sen yhdeksi lain tavoitteeksi.

Määttä ym. (2016) sanovat laadukkaan päivähoidon suojaavan lapsen kehitystä ja perheiden haastavissa elämäntilanteissa päivähoito toimii lasta suojaavana tekijänä, joskin he mainitsevat päivähoiton laadukkuuden olleen ajankohtainen puheenaihe, johtuen suurista lapsiryhmäkoista ja henkilöstön vaihtuvuudesta. Päivähoiton merkitys lapsen hyvinvointiin, lasta suojaavana tekijänä, nousi esille myös tutkimuksessamme. Turvallinen ja tuttu päiväkotiympäristö, yhdessä tutun henkilökunnan kanssa loivat tutkimuksen mukaan lapselle turvallisuuden tunnetta, ehkä muuten haastavassa ja muuttuvassa elämäntilanteessa. Sen lisäksi päiväkodin päivästruktuurin merkitys lapsen turvallisuutta lisäävänä tekijänä nousi tutkimuksessamme esille. Samaa toteaa myös Matilainen (2009), jonka mukaan arjen rutiinit, kuten mihin aikaan syödään tai nukutaan, ovat osa lapsen perusturvallisuutta ja lisäksi ne auttavat sopeutumaan muutosten keskellä ja kriisin keskellä ne voivat olla lapselle tärkeä apu mennä eteenpäin.

Tutkimuksemme osoitti, että lapsen perhetausta vaikuttaa myös lapsen käsitykseen itsestään, minäkuvan muodostumiseen ja identiteetin kehittymiseen. Lapsen kuulluksi tuleminen jää usein esimerkiksi erotilanteissa vähiin tai on tilanteita, joissa lapsi ei voi itse päättää kuuluuko toinen vanhempi hänen elämäänsä. Lapsen kuulluksi tulemistä erotilanteissa on pohtinut myös Kyrönlampi-Kylmäinen (2010), jonka mukaan usein unohtuu miettiä, miten eroperheen arki näyttäytyy lapselle. Kuulluksi tulemisen rinnalla kulkee lapsen osallisuus. Tutkimuksessa nousi esille ajatuksia siitä, saako lapsi itse valita kenelle tekee esimerkiksi isäin- tai äitienpäiväkortin toisen vanhemman puuttuessa arjesta vai onko se aina toisen vanhemman päätös. Tutkimuksessa pohdittiin, miten lapsi pääsee olemaan osallinen omassa elämässään. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2019) on tutkinut lapsen osallisuutta ja nostaa esille, että osallisuus on yksi kasvun ja kehityksen perusedellytys ja vaikuttaa muun muassa identiteetin kehittymiseen.

Kehittämistarpeina tutkimuksessamme esille nousi esille lisäkoulutuksen tarve. Varhaiskasvatus tarvitsee lisää tietoa ja välineitä kohdata yhden vanhemman perheitä. Laine (2014) ja Kaikkien perheiden Suomi-hanke (2014) ovat tutkimuksissaan tuoneet esille saman. Jokinen (2017) on tutkimuksessaan selvittänyt, että varhaiskasvatuksen henkilökunnan kiire ja vaihtuvuus luovat tyytymättömyyttä varhaiskasvatusta kohtaan. Tutkimuksemme toi esille henkilökunnan

oman huolen riittävien resurssien takaamisesta ja niiden vaikutuksesta toteuttaa laadukasta ja lasten yksilöllisiä tarpeita huomioivaa varhaiskasvatusta.

9 Pohdinta

9.1 Johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia yhden vanhemman perheiden lasten hyvinvoinnin tukemisesta päiväkodissa. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää haastatteluiden avulla, miten yhden vanhemman perheen lapsen tuen tarpeet näkyivät, miten vanhemmuutta tuetaan sekä miten varhaiskasvatusta voitaisi kehittää lisää perheiden moninaisuutta tukevaksi. Koemme, että saimme tutkimuksemme tuloksina ajatuksia herättävää, ajankohtaista ja tärkeää tietoa aiheesta.

Vaikka perheiden moninaisuus on tätä päivää, siitä tiedetään vähän. Varhaiskasvatus joutuu kehittymään jatkuvasti yhteiskunnan muutosten vuoksi. Monimuotoisten perherakenteiden lisääntymisen takia, lasten tuen tarpeet sekä päivähoidon ja perheiden välisen kasvatusyhteistyön merkitys on lisääntynyt. Varhaiskasvatuksen opettajat kaipaavat aiheesta lisää tietoa ja koulutusta kohdata erilaisia perheitä sekä konkreettisia työvälineitä monipuoliseen pedagogiseen toimintaan. Poliittiset päätökset ovat arvokysymyksiä ja varhaiskasvatuksen resurssit olisivat tärkeää huomioida tarpeita vastaavaksi, koska lasten ja perheiden tuen tarpeet ovat lisääntyneet. Varhaiskasvatuksen johdon olisi tärkeää ymmärtää tuen tarpeiden muutoksista, jotta sitä voitaisi kehittää resurssien näkökulmasta enemmän lapsilähtöiseksi ja yksilöllistä tukea vastaavaksi. Tiimityön toimivuus, esimiehen tuki ja työnohjauksen mahdollisuus olisivat tärkeitä asioita henkilökunnan tiedonkulun, hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta. Jokaisen perhemuodon huomiointi on tärkeää, koska sillä voidaan estää lasten eri arvoisuuden tunnetta, kiusaamista sekä lapsen arjesta selviytymistä, jos perhetilanne on vaikea. Hyväksyminen, ymmärtäminen ja lapsen kuuleminen tukevat lapsen identiteetin kehittymistä ja vahvistavat itsetuntoa sekä positiivisen minäkuvan rakentumista. Vanhemmuuden tukeminen, tukiverkostojen ja voimavarojen vahvistaminen sekä

kasvatusyhteistyön arvostaminen korostuivat yhden vanhemman perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajien kanssa. Näillä osatekijöillä todettiin olevan suora yhteys lapsen hyvinvoinnin tukemiseen päiväkodin arjessa.

Koimme, että opinnäytetyöprosessi oli antoisa. Haastattelut onnistuivat hyvin ja vaikka haastateltavia ei ollut määrällisesti paljon, haastatteluiden sisällöt olivat monipuolisia ja niiden kautta päästiin syventymään aiheeseen paremmin. Yhteistyö toimeksiantajan ja haastateltavien henkilöiden kanssa sujui ongelmitta.

9.2 Ammatillinen kasvu

Aloitimme opinnäytetyötä varten työskentelyn maaliskuussa 2019, jolloin otimme yhteyttä toimeksiantajaan. Opinnäytetyön aiheen sisältö pysyi samana koko prosessin ajan, vaikka tutkimuksen muoto vaihtui kerran. Kevään aikana teimme tiivistä yhteistyötä toimeksiantajan kanssa, tutustuimme aikaisempiin tutkimuksiin aihepiiriin liittyen. Kesäkuussa aloitimme teorian tiedon etsimisen tutkimusta varten ja tutkimuskysymykset valikoituivat yhdessä toimeksiantajan kanssa, kartoituksen mukaisesti lopullisesti heinäkuussa. Olemme seuranneet opinnäytetyön prosessin aikana yhteiskunnallista keskustelua aihepiiriin liittyen, koska perheiden moninaisuudesta ei ole paljon tehty tutkimuksia. Olemme pohtineet myös henkilökohtaisia asenteita ja arvoja, jotta laadullisen tutkimuksen tarkastelu on mahdollistanut luotettavan johtopäätöksen. Teemahaastattelut aloitimme elokuussa, jonka jälkeen aloitimme aineiston käsittelyn ja analysoinnin. Opinnäytetyö eteni aikataulullisesti.

Opimme, millaista on tehdä laadullista tutkimusta. Laadullista tutkimusta tehdessä on tärkeää valita etukäteen huolellisesti tiedonkeruu menetelmä, jonka valintaan vaikuttaa moni asia; mitä tutkimuksessa halutaan saada selville, millaiset resurssit tutkimuksen tekemiseen on, sekä millainen on tutkimuksen aikataulu. Tiedonkeruumenetelmän lisäksi on etukäteen hyvä miettiä, kuinka tuloksia käsitellään ja analysoidaan. Jotta oikeat menetelmät voidaan valita ja niitä voidaan vertailla, täytyy eri menetelmiin perehtyä huolellisesti ja monipuolisesti.

Hyvä suunnitelma osoittautui tärkeäksi työvälineeksi. Teimme opinnäytetyötä parityönä. Parityöskentelyssä on otettava huomioon tekijöiden erilaiset työtavat ja aikataulut. Huomasimme myös, että avoin kommunikointi on tärkeää. Parityö mahdollisti aiheen laajemman ammatillisen pohdinnan ja saimme uusia näkökulmia varhaiskasvatuksen opettajan työhön. Ymmärsimme myös, kuinka tärkeää on yhteiskunnan perherakenteiden muuttumisen myötä ymmärtää varhaiskasvatuksen kokonaiskuva mitä se tarkoittaa jokaisen lapsen perheen kohdalla. Reflektoinnin avulla, tarkastelemalla henkilökohtaisia arvoja ja asenteita sekä monipuolisten työmenetelmien osaaminen varhaiskasvatuksen opettajan työssä, mahdollistaa myös laadukkaan varhaiskasvatuksen ja kasvatusyhteistyön kehittämisen.

Opinnäytetyön teoriaosuutta tehdessämme pääsimme perehtymään valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatuksen perusteet ovat varhaiskasvatuksen työtä ohjaava asiakirja, joten sen tunteminen työn kannalta on tärkeää. Lisäksi perehdyimme varhaiskasvatuslakiin, joka antaa varhaiskasvatuksen työlle pohjan. Varhaiskasvatuksessa työskennellään ensisijaisesti lasten kanssa, mutta hyvin suurena osana työtä on myös perheiden kanssa tehtävä kasvatusyhteistyö, sosiaali- ja terveystieteiden moniammatillisen yhteistyön lisäksi. Koemme, että sosiaalialan ammattikorkeakoulu antaa monipuoliset valmiudet kohdata erilaisia perheitä, unohtamatta opettajan pedagogisia valmiuksia työskennellä varhaiskasvatuksen opettajana erilaisia menetelmiä hyödyntäen.

9.3 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkijan tekemät valinnat, ratkaisut ja teot ovat arvioinnin keskeisessä asemassa. Näin ollen luottavuuden kriteeriksi nousee tutkija ja hänen rehellisyytensä. (Vilkkä 2015, 196–197.) Opinnäytetyön prosessin ajan pyrimme perustelemaan monipuolisesti valintojamme, teoria tietoon peilaten. Koska tutkimuksen aihe on arkaluontoinen, emme lähteneet rajaamaan aihetta liikaa. Keskustelimme valinnoistamme, kyseenalaistimme ja arvioimme niitä sekä teimme vaadittavia muutoksia. Pyrimme olemaan rehellisiä toisiamme, tutkimusprosessia ja yhteistyökumppaneita kohtaan.

Tutkimusprosessin, siinä käytettyjen teorioiden sekä koko prosessin kulun kuvaaminen ja havainnollistaminen on tärkeää, jotta myös tutkimuksen lukija päätyy samaan lopputulokseen tutkimuksen tekijän kanssa. Luotettavuuden kannalta oleellista on myös tutkimuksen puolueettomuusnäkökulma, eli tutkijan on kyettävä jättämään omat mielipiteensä ja arvonsa taka-alalle ja käsittelemään tutkimusta neutraalista näkökulmasta. (Vilkkä 2015, 198.) Prosessissa käytimme monipuolisesti ajankohtaista teoriaa tukemaan ja perustelemaan tutkimustamme. Kävimme läpi myös omia arvojamme ja asenteitamme opinnäytetyön aiheeseen liittyen yhteisten keskusteluiden kautta. Pidimme henkilökohtaiset näkemykset erillisinä tutkimuksesta, kuitenkin tiedostaen, että ne kulkivat mukana opinnäytetyön prosessin ajan.

Tutkimusetiikka eli hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen on mukana tutkimusprosessissa aina ideoinnista tutkimustuloksiin ja tiedottamiseen. Eettisyyden kannalta tärkeää on myös toisten tutkijoiden ja tutkimusten kunnioittaminen, joka tulee osoittaa tarkoin lähdemerkinnöin ja viittauksin. (Vilkkä 2015, 41–42.) Keskustelimme opinnäytetyön prosessin alusta saakka. Työmme aihe pohjautui ajankohtaisuuteen, keskusteluihin toimeksiantajan, kuin myös varhaiskasvatuksen ammattilaisten kanssa. Pehdyimme erilaisiin tiedonkeruu- ja tutkimusmenetelmiin, sekä valitsimme työmme aiheita ja luonnetta parhaiten tukevat ja sopivat vaihtoehdot. Prosessin aikana pyrimme huolelliseen ja tarkkaan työtöteeseen sekä kunnioitamme kaikkia yhteistyökumppaneita. Aikaisempaa tuotettua tietoa ja teoriaa kohtaan, olimme lähdekriittisiä ja tarkkoja lähdetietojen sekä viittausten kanssa, parhaamme mukaan.

Tutkimusetiikkaan liittyy tutkimusaineiston säilyttäminen ja oikeanlainen hävittäminen. Tutkimusaineisto on luottamuksellista, eikä se saa levitä muualle tutkimusprosessin aikana eikä myöhemmin. Tutkimusaineistoon liittyy myös tutkittavan tai haastateltavan riittävä asianmukainen ja selkeä informointi tutkimuksesta ja se tarkoitusperistä jo tutkimuksen alussa. Tutkimuksen ja sen aineiston vastuu ovat aina tutkijalla. (Vilkkä 2015, 47–49.) Luottamus yhteistyökumppaneiden kanssa oli tärkeää. Säilytimme tutkimusaineistoa huolellisesti ja luottamuksella sekä hävitämme sen tutkimuksen päätyttyä. Pyrimme antamaan toimeksiantajalle ja varhaiskasvatuksen opettajille tietoa työstämme. Lähetimme haastattelun

teemat ja haastattelurungon (liite 1) etukäteen, jotta päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajat pystyivät valikoitumaan ja valmistautumaan haastatteluun. Näin tiedonkeruu perustui vapaaehtoisuuteen ja kunnioitukseen. Haastatteluita toteuttaessamme noudatimme kunnioitusta, luottamuksellisuutta, rehellisyyttä, sekä puolueettomuutta aihetta sekä haastateltavaa kohtaan sekä myös kaikissa tietoturvaan liittyvissä tekijöissä. Lopuksi esitimme tutkimustulokset yhteistyökumppaneille.

9.4 Jatkotutkimus- ja kehittämisisideat

Tutkimukseen haastateltiin varhaiskasvatuksen opettajia heidän kokemuksistaan yhden vanhemman perheiden lasten hyvinvoinnin tukemiseen liittyen. Jatkotutkimuksena voidaan jatkaa yhden vanhemman perheiden vanhempien kanssa, saaden tietoa siitä, miten varhaiskasvatus vastaa perheiden tarpeisiin ja minkälaista tukea perheet toivoisivat. Toisena jatkotutkimuksena olisi varhaiskasvatuksen laatu, varhaiskasvatuksen opettajien kokemana. Yhden vanhemman perheet antavat laajan tutkimuskentän jatkaa ja hyödyntää myös toiminnallisia opinnäytteitä, kuten erilaisia materiaalipaketteja lisäkoulutuksen tarpeeseen kasvattajille. Yhden vanhemman perheitä kunnioittaen.

Lähteet

- Belt, H. 2018. Lapsellinen ero. Kustannusosakeyhtiö Kosmos.
- Eskel, P. & Marttila, M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. Porvoo: Bookwell Oy.
- Heimo, E. 2016. Kaikkien perheiden Suomi-hanke – Suomesta parempi paikka monimuotoisille perheille. Arviointiraportti. <https://docplayer.fi/29778774-Kaikkien-perheiden-suomi-hanke-arviointiraportti.html>. 15.6.2019
- Heinonen, H., Ilvonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N., Muuronen, K., Semi, R. & Siimes, U. 2016. Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Juva: Bookwell Oy.
- Hirsjärvi, S. ja Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Holopainen, H. 2012. Eronneet vanhemmat ja lapsen arki. Lapsen arjen kokemuksia vanhempien eron jälkeen. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/48603/Oppari%20kokonaan.pdf?sequence=1&isAllowed=y> 12.11.2019
- Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2016. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3. päivitetty painos (1. painos 2011). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jokinen, K., Malinen, K., Pirskanen, H., Moilanen, S., Rautakorpi, S., Harju-Veijola, M., Notko, M. & Kuronen, M. 2013. Lapset kertovat perheestä – mitä kuulemme? Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.). Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Tallinna: Gaudeamus. 175-197.
- Jokinen, P. 2017. Yksinhuoltajien kokemuksia päivähoidon antamasta vanhemmuuden tuesta. Diakonia-ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/122128/Jokinen_Piia.pdf?sequence=1&isAllowed=y 12.11.2019
- Järvenpään kaupunki. 2019. Kasvatus ja opetus. Varhaiskasvatus. Lapsi varhaiskasvatuksessa. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa. 14.12.2019
- Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuden ja yhteisöllisyyden varhaiskasvatuksessa. Pedatieto Oy.

- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Karila, K. 2006. Kasvatuskumppanuus vuorovaikutuksessa. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hänninen, M., Nunnenmaa, A-R., & Rausku – Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Osuuskunta vastapaino. 91–108.
- Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus ammatillisena yhteistyösuhteena. Eronteot muihin sosiaalisiin kumppanuussuhteisiin varhaiskasvatuksen ammattilaisten puhetoissa. Varhaiskasvatuksen tiedelehti. Journal Of Early Childhood Education Research 1. 3–10.
- Keuruun kaupunki. 2019. Kolmiportainen tuki varhaiskasvatuksessa. Keuruun kaupungin varhaiskasvatus. <https://peda.net/opetussuunnitelma/ksops/keuruuops/eo/5lkjot2/ppa/kjotjpk2:file/download/7ce6c22cf05a351c2f41e5c113aea0965e552fd8/Kasvun%20ja%20oppimisen%20tuen%20j%C3%A4rjest%C3%A4misen%20periaatteet%20Keuruulla.pdf>. 1 – 5. 12.7.2019.
- Kinanen, M. 2009. Surusäkki. Vertaisryhmätyöskentelyä lasten sururyhmille. Helsinki: Lasten Keskus / Lk-kirjat.
- Kyrönlampi – Kylmänen, T. 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Lämsä, A-L. (toim.) 2009. Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Juva: PS-kustannus.
- Laine, J. 2014. Yksinhuoltajaisät päiväkodin asiakkaana ”Sankari ja outo kummajainen”. Opinnäytetyö. Lapin ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/83310/Laine_Jonna.pdf?sequence=1&isAllowed=y 12.11.2019
- Monimuotoiset perheet. 2019. Yhden vanhemman perheen kohtaaminen. <https://monimuotoisetperheet.fi/ammattilaiset-ja-opiskelijat/kohtaaminen/yhden-vanhemman-perheen-kohtaaminen/15.6.2019>.
- Opetushallitus.2018a. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Opetushallitus. 2018b. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet pähkinänkuoressa. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-pahkinankuoressa> 5.7.2019.
- Opetushallitus. 2019. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman ohjeistusta päivitettiin. Uutinen 8.5.2019. <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2019/lapsen-varhaiskasvatussuunnitelman-ohjeistusta-paivitettiin>. 30.7.2019.

- Majava H-R. & Niskanen M. 2015. Yhden vanhemman perheet päivähoidon asiakkaana Pyhäjärvellä. Opinnäytetyö. Oulun Ammattikorkeakoulu, Savonia Ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/97225/Hanna-Reetta%20ja%20Marjo.pdf?sequence=1&isAllowed=y> 5.9.2019.
- Matilainen, T. 2008. Lapsi elää rutiineista. Helppo ja hyvä arki. Jyväskylä: Gummerus Kustannus Oy
- Moilanen, S. 2019. Managing the "Triple Demand": Lone Mothers' Non-Standard Work Hours and Work-Family Reconciliation. Väitöskirjatutkimus. Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/65394/978-951-39-7832-7_vaitos21092019.pdf?sequence=1&isAllowed=y 12.11.2019.
- Mäkinen, M. 2016. Minä olen ja kuulun! Lapsen identiteetin tukeminen. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.).2016. Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3. päivitetty painos. Jyväskylä: PS- Kustannus. 97–110.
- Määttä, P. & Rantala, A. 2016. Tavallisen erityinen lapsi – onnistuneen yhteistyön arvoitusta ratkomassa. Jyväskylä: PS- Kustannus.
- Pernu, S. & Pohjola, M. 2011. Ero ja isyys. Opas eroperheiden kanssa työskenteleville. Opinnäytetyö. Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaalipedagoginen aikuistyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/34074/Ero_ja_isyys_Opas_eroperheiden_kanssa_tyoskenteleville.pdf?sequence=1. 3.7.2019
- Piironen, J. 2011. Yksinhuoltajana alusta alkaen – kokemuksia odotusajasta ja äitiydestä ilman lapsen isää. Tampereen yliopisto. Sosiaalityö pro gradu- tutkielma. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/82508/gradu05007.pdf?sequence=1> luettu 17.7.2019.
- Pylkkänen, A. 2008. Miten oikeus määrittelee perheen? Teoksessa: Sevón E. & Notko M. (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus, HYY Yhtymä, 71–92.
- Rautamies, E., Vähäsananen, K., Poikonen, P-L & Laakso, M- L. 2017. Parental agency and related emotions in the educational partnership. Early Child Development and Care. 1–13. <https://doi.org/10.1080/03004430.2017.1349763>. 14.7.2019
- Rönkä, A. & Kinnunen, U. (toim.) 2002. Perhe ja vanhemmuus.
- Solantaus, T. 2001. Lapsi ja masentunut vanhempi: Ymmärryksen merkitys. Teoksessa Matti Inkinen (toim.). Näkymätön lapsi aikuispsykiatriassa. Tampere: Tammi
- Suomen Mielenterveysseura. 2004. Tuettu suru- projekti. Helsinki: SMS tuotanto Oy

- Terveyden – ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Lastensuojelun käsikirja. Lapsen osallisuus. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>. 7.7.2019
- Totaali yhärit ry. 2019. <https://totaaliyharit.wixsite.com/totaaliyharit> 17.7.2019
- Tuomi, J. ja Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Painettu EU:ssa.
- Törrönen, M. 2012. Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus.
- Varhaiskasvatuslaki. 540/2018.
- Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Väestöliitto (SVL). 2019. Monenlaiset perheet. https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/usein-kysytyt-kysymykset/monenlaiset-perheet/. 24.6.2019
- Yhden vanhemman perheiden liitto ry (YVPL). 2019. <https://www.yvpl.fi/> 17.12.2019

Teemahaastattelurunko

Teema 1: Lasten hyvinvoinnin tukeminen

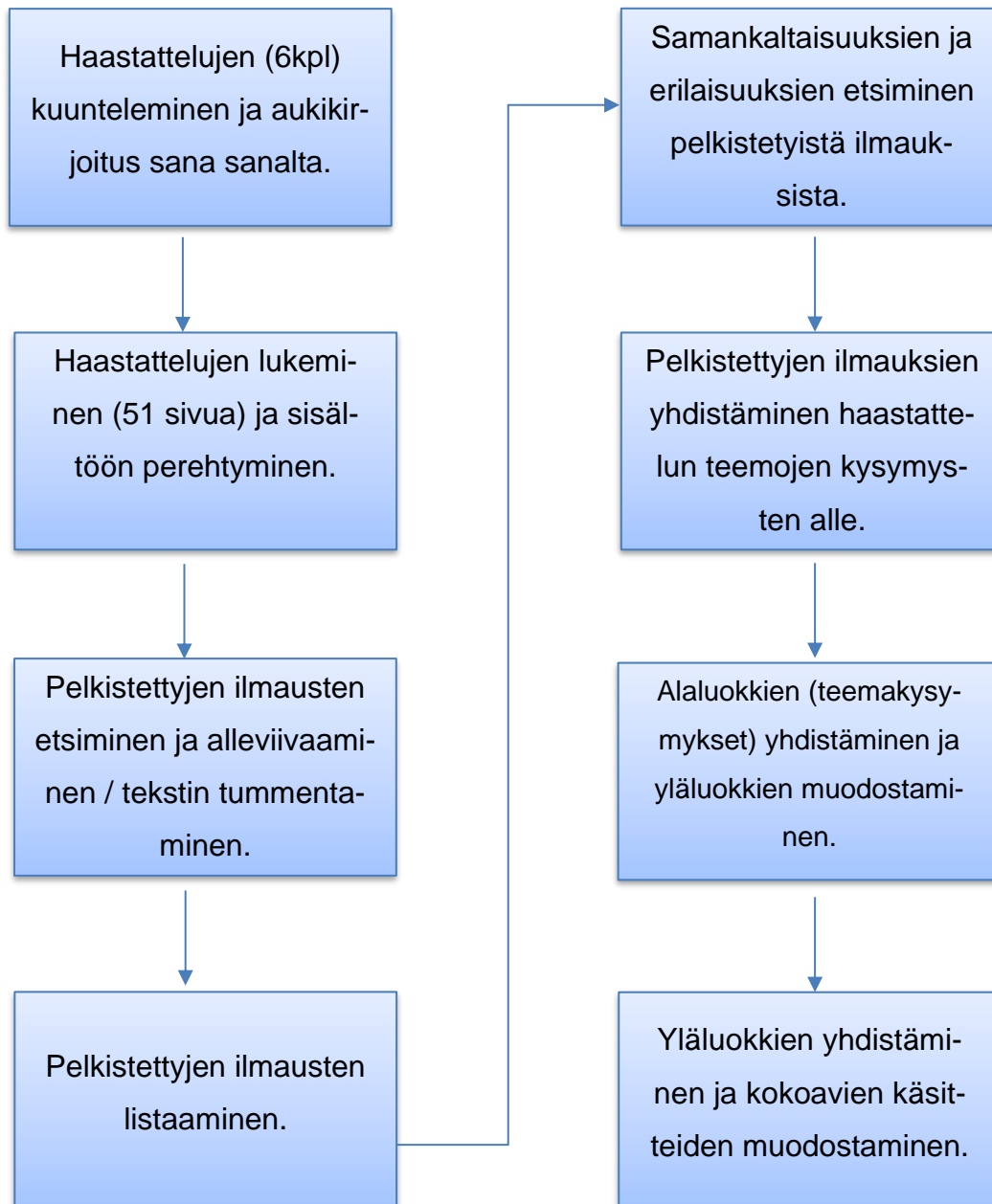
- Miten yhden vanhemman perheiden lasten tuen tarpeet näyttäytyvät päiväkodin arjessa? - Hoitopäivän aikana/ ryhmätilanteissa/ muut.
- Juhlapyhien vaikutus tuen tarpeisiin – Onko juhlapyhiä, jolloin tuen tarve korostuu? Jos on, miten yhden vanhemman perheiden lasten tuen tarve ja hyvinvointi huomioidaan?
- Miten perheiden moninaisuus huomioidaan pedagogisen toiminnan suunnittelussa? Miten nämä seikat näkyvät päiväkodin arjessa?

Teema 2: Monimuotoiset perherakenteet

- Miten yhden vanhemman perheiden vanhempia tuetaan arjessa? (Kasvatussyhteistyö)
- Miten monimuotoisten perherakenteiden lisääntyminen näkyy päiväkodin arjessa?

Teema 3: Kehittämistarpeet

- Millaisia hyvinvointia lisääviä kehittämisen tarpeita varhaiskasvatuksen opettajat kokevat varhaiskasvatuksen tarvitsevan lisää?

Aineistolähtöinen sisällön analyysi (mukaillen Tuomi & Sarajärvi 2018, 123.)

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Päälouokka
”Ihan kaikissa niissä arjen tilanteissa, oli sitten ohjattua tai vaikka ulkoilua tai vapaata toimintaa tai siirtymissä, niin kaikessa haetaan jollain tapaa sitä aikuisen huomiota.”	Lapsi hakee huomiota kaikissa arjen tilanteissa.	Lapsen oireiluun puuttuminen ja arjen turvallisuus.	Yksilöllisten tarpeiden ja elämäntilanteen huomioiminen.	Lapsen hyvinvoinnin tukeminen.
”Aitous ja läsnäolo olla ja antaa aikaa tälle ihmiselle ja olla kiinnostunut hänestä ja heidän elämästään lapsen kanssa, sillä rajauksella minkä hän asettaa. Se on parhaimmillaan sitä kasvatuskumppanuutta ja rinnalle asettamista.”	Mahdollisuus aitoon ja kiireettömään kohtaamiseen perheen kanssa.	Kasvatuksellinen keskustelu ja sensitiivinen työkentelytapa.	Vanhemmuuden tukeminen.	Monimuotoisten perherakenteiden huomioiminen.
”Tärkeintä on turvata ne resurssit, että varhaiskasvatuksessa on riittävästi resursseja ja on riittävästi sitä aikaa lapselle ja riittävästi aikaa sille kasvatusyhteistyölle vanhemman kanssa, että ne minusta on niin kun se perustasiinä.”	Riittävästi henkilökuntaa ja aikaa kohdata lapsi ja perhe yksilöllisesti.	Aikaa kohdata lapsi ja perhe.	Riittävien resurssien turvaaminen.	Kehittämistarpeet.